

ÅRSLAG

2009

P.03

JAAR-

VERSLAG

2008

P.04

INHOUD

P.06 INTRODUCTIE

P.09 JAARAGENDA 2007

P.11 PROJECTEN

P.12 LIAM GILLICK

P.13 MANON DE BOER

P.13 CORNERSTONES

P.15 SPEAK OUT: WHERE DO WE GO FROM
HERE?

P.15 JUNIOR EDITORIAL TEAM

P.16 KEREN CYTTER

P.16 GARETH MOORE

P.19 GEOFFREY FARMER

P.21 CLAIRE FONTAINE

P.21 ANNETTE KELM

P.22 SAÂDANE AFIF

P.22 WILLIAM HUNT

P.24 SUNG HWAN KIM

P.25 ALEXANDRA BIRCKEN / SIMON DENNY

P.25 ROTTERDAM DIALOGUES: THE CRITICS

P.27 PRIJS VOOR DE JONGE KUNSTKRITIEK

P.05

P.28 BRUSSELS BIENNIAL 1,
SHOW ME, DON'T TELL ME

P.28 IAN WALLACE

P.31 PUBLIEKSBEREIK

P.33 WDW EDUCATIE

P.36 WDW UITGEVERS

P.37 COMMUNICATIE

P.42 WEB

P.42 VRIENDEN

P.43 BEZOEKERS

P.44 PERSARTIKELEN

P.47 FINANCIEEL OVERZICHT

P.48 EXPLOITATIE ACTIVITEITEN

P.50 REKENING BATEN EN LASTEN

P.51 PERSONEEL

P.52 ORGANISATIE

P.53 EXTRA CURRICULUM

P.54 WITTE DE WITH DANKT

P.06

INTRODUCTIE

Nicolaus Schafhausen, Directeur

Witte de With

Witte de With heeft in 2008 een sterke nadruk gelegd op de unieke posities van individuele kunstenaars, curatoren en critici aan de hand van de betekenis van het leidmotief ‘meerwaarde’ voor de hedendaagse kunst, haar bemidde-ling en receptie. Dit was zichtbaar in ons tentoonstellings-programma, ons boekenfonds, het theorieprogramma en in de educatieprojecten. Twee grote retrospectieve solo-tentoonstellingen, internationale samenwerkingen, vormden letterlijk het begin- en eindpunt van deze focus in 2008, te beginnen in januari met de solopresentatie van Liam Gillick, *Three perspectives and a short scenario*; eindigend in december met Ian Wallace’s *A literature of Images*. Het begrip meerwaarde gold als een speels te hanteren kader voor de programmering, de verschillende projecten met elkaar verbindend. Een conceptualisering van dit begrip werd geformuleerd in *On (Surplus) Value in Art* van de gerenommeerde cultuurwetenschapper Diedrich Diederichsen, die door Witte de With werd gevraagd een essay over dit leidmotief te schrijven en daarmee tevens de spits afbeet van de nieuwe serie *Reflections*.

Liam Gillick liet in maart 2008, na zijn solo, een architecto-nische structuur achter, de ‘Institutional Zone’, waarvan hij de invulling teruggaf aan de curatoren van Witte de With, die er vervolgens een aaneengeschakeld programma van korte solo’s van andere kunstenaars in presenteerden. Doordat deze presentaties elkaar deels overlaptten, kon een dialoog ontstaan tussen de opeenvolgende installa-ties. Zo werd een structuur, of een ‘meerwaarde’ gecre-eerd, die zowel aan de kunstenaars, de instelling, als het publiek houvast bood, maar waarin tevens ruimte was voor de actualiteit. Nu, in retrospectief, kunnen wij terugkijken op een reeks tentoonstellingen die in zijn geheel als een thematische groepstentoonstelling ervaren kan worden, als een ‘Novel Exhibition’, waarbij een artistieke meer-waarde werd gecreëerd in de soms harmonische soms disharmonische relaties tussen steeds aanwezige auteur Gillick, en de opvolgende werken en kunstenaars, achter-eenvolgens Manon de Boer (25 jan – 24 feb), Keren Cytter (1 mrt – 30 mei), Gareth Moore (3 apr – 4 mei), Claire Fontaine (10 mei – 8 jun) en Annette Kelm (13 jun – 24 aug). Naast deze reeks presentaties in Gillicks ‘Institutional Zone’ waren er op zich zelfstaande solotentoonstellingen van Geoffrey Farmer (3 apr – 1 jun) en Saâdane Afif (13 jun – 24 aug), beide op een hele verdieping, en op een gedeelde verdieping William Hunt en Sung Hwan Kim (13 sept – 26 okt).

Ook in het theorieprogramma van 2008 lag de nadruk op individuele artistieke posities en praktijken, en bood het begrip ‘meerwaarde’ een discursieve context voor de in-houdelijke invulling, na de meer zelfreflectieve blik die ten grondslag lag aan debattenseries in voorgaande jaren.

Rotterdam Dialogues: Critics, Curators, Artists is een serie van drie symposia en een publicatie waarin achter-eenvolgens de individuele posities van critici, curatoren en kunstenaars worden onderzocht, te beginnen in okto-ber 2008 met het symposium *The Critics*. Rondom het sym-posium werd een parallel programma van special events, masterclasses en workshops georganiseerd, en de reeks wordt in 2009 afgesloten met een verdiepende publicatie. De drie symposia stonden oorspronkelijk alledrie in 2008 gepland, maar omdat dit organisatorisch niet goed haal-baar bleek, werd besloten *The Curators* en *The Artists* naar 2009 te verplaatsen. Verheugd waren wij met de gulle steun van de Mondriaan Stichting, VSB fonds en SNS Reaal die de symposiumreeks mogelijk maakten. Een ander theoretisch programma-onderdeel dat in 2008 werd gelanceerd is de reeks maandelijkse lezingen van gerenommeerde kunsthistorici en academici, over de meest invloedrijke kunstenaars van nu onder de noemer *Cornerstones*, met als doel de kunstenaars in een histo-risch perspectief te plaatsen en te pogen hun invloed op de huidige bewegingen in de hedendaagse kunst te ontcijferen.

Een belangrijk initiatief dat Witte de With lanceerde in 2008 is de *Prijs voor de Jonge Kunstkritiek* voor het Neder-landse taalgebied. De (tweejaarlijkse) prijs wil zich profi-leren en positioneren als een stimuleringsprijs voor jonge critici en nieuwe benaderingen van kunstkritiek. Naast Witte de With participeren de Appel, Amsterdam, en het Fonds voor Beeldende Kunst, Vormgeving en Bouwkunst. Winnaar 2008 was Christoph Van Gerrewey, in zowel de categorie Essay als Recensie, gekozen door een onafhan-kelijke jury, bestaande uit: Maria Barnas, Bernard Dewulf, Edo Dijksterhuis, Barbara Visser, Camiel van Winkel en voorzitter Oscar van den Boogaard.

Witte de With

Naast het al genoemde eerste deel in de nieuwe *Reflections* reeks, *On Surplus Value in Art*, bracht WDW Uitgevers in 2008 een mooie reeks titels uit. Een deel zal verschijnen in 2009. Er werd een Source Book uitgebracht over Geoffrey Farmer, kunstenaarsedities van Gareth Moore, Keren Cytter en William Hunt, en monografieën van Manon de Boer en Ian Wallace. WDW Educatie bracht een eerste magazine uit, *Where do we go from here?*

Witte de With

Door middel van verschillende vormen van samenwerking met Nederlandse partners zoals BAK, Utrecht, het Van Abbemuseum, Eindhoven, de Appel, Amsterdam en het International Film Festival Rotterdam zette Witte de With zich ook in 2008 in om een meer open en uitnodigend gezicht te tonen jegens haar huidige publiek en nieuwe (potentiële) publieksgroepen. Witte de With was een van de motors achter de oprichting van het *Comité van Roosendaal*¹, waarin kunstinstellingen uit de grens-

P.07

Witte de With

Witte de With

gebieden van Nederland, Duitsland en Vlaanderen zich hebben verenigd. Het Comité beoogt niet alleen een groter bereik voor haar activiteiten in de omliggende grensgebie-den maar verbindt zich middels deze samenwerking ook aan interessante intellectuele partners, met een gedeelde passie voor het hedendaagse kunstdiscours.

Witte de With

De (inter)nationale uitwisseling kreeg in 2008 ook vorm binnen de organisatie door de internationale samenstel-ling van de staf, en het functioneren van de internationale artistieke adviesraad. Hierdoor kan Witte de With haar antennes voor het internationale kunstenveld aanzienlijk versterken en zichzelf aldus positioneren binnen de inter-nationale kunstwereld.

Witte de With

Het gehoor geven aan de wensen en interesses van het publiek is een beweging die mede geïnspireerd is op het-geen door de educatieve afdeling van Witte de With in gang is gezet. Met name de ontwikkeling van *peer-led* educatie- en talentontwikkelingsprojecten voor jongeren en jong volwassenen tussen de 14 en 26 jaar, zoals in 2008 de projecten *Speak Out* en het *Junior Editorial Team* (JET), vormen een bron van inspiratie voor het tentoonstellings-en theorieprogramma en maken daar ook steeds meer een intergraal onderdeel van uit. De educatieve projecten trekken bovendien de aandacht van een relatief grote groep jonge mensen waarmee een belangrijke nieuwe publieksgroep actief en intensief aan Witte de With wordt gebonden. Tegelijkertijd blijft Witte de With investeren in haar goede contacten met het lokale en nationale onderwijs (voortgezet, beroeps en hoger) en heeft zij ook in 2008 samengewerkt met onderwijsinstel-lingen.

Witte de With

De Vriendengroep van Witte de With heeft in 2008 een bescheiden groei gemaakt, waarbij wij vast van plan zijn ons voornemen steeds meer vrienden te maken stug vol te houden. Het uitgangspunt van het programma, de uitwisseling van ideeën tussen stafleden en deelnemers, blijft gehandhaafd evenals het bieden van een breed per-spectief op de hedendaagse kunstwereld door collega-instellingen en andere culture partners in het programma te betrekken middels speciale vriendenactiviteiten. In 2008 zijn de eerste stappen gezet om een kring van particuliere en zakelijke investeerders aan te trekken. De kaders van het Patronsprogramma zijn opgesteld en de eerste deelnemers hebben zich inmiddels gecom-mitteerd. De steun van Patrons is voor Witte de With meer dan een financiële bijdrage. Patrons bieden Witte de With niet alleen de noodzakelijke morele en financiële onder-steuning, maar verbinden ons instituut tevens met zijn achterban.

Witte de With blijft streven naar het vergroten van haar zichtbaarheid. Witte de With ziet haar behoefte aan open-heid niet alleen als een symbolische wens, maar ook als een noodzaak om haar toekomst veilig te stellen, zowel wat betreft haar programma, haar huisvesting als haar positie. Daarnaast streven wij er naar aan de hoge inter-nationale standaard voor het tentoonstellingsmaken te voldoen. Het – letterlijk – zichtbaar maken van haar prak-tijk en werkveld is een voorwaarde om in de toekomst op een positieve manier te kunnen bijdragen aan maatschap-pelijke ontwikkelingen. Eveneens in het kader van de toe-komst is achter de schermen in 2008 in samenspraak met medebewoner TENT. CBK gewerkt aan een scenario voor een ambitieuze aanpak van de architecturale kaders van het pand aan de Witte de Withstraat 50. Inzet was uitbrei-ding van het pand waardoor een nieuw Huis voor Visuele Cultuur [werktitel] zou kunnen ontstaan, met ruimte voor een keur aan publieksfuncties en eventueel ook andere programmatische partners. Er werd gewerkt aan een visu-alisatie van mogelijke modellen voor het pand die voldoen aan beider individuele programma’s van eisen, een ont-wikkeling die in 2009 wordt gecontinueerd, in samen-spraak met de Gemeente Rotterdam.

In dit jaarverslag treft u uiteraard naast een inhoudelijk verslag ook een financieel overzicht, en andere gekwanti-ficeerde gegevens, zoals bezoekcijfers en contacturen Educatie.

Het belangrijkste van dit jaarverslag staat misschien wel helemaal achterin, de lange lijst met betrokkenen bij ons programma in 2008. Ik wil dan ook uitdrukkelijk een ieder die ons programma mede mogelijk maakte hartelijk bedan-ken. Ik hoop dat u onze activiteiten ook in de toekomst zult blijven volgen.

Witte de With

Witte de With

^[1] Het Comité van Roosendaal bestaat uit individuen die werkzaam zijn bij instellingen met soortgelijke interesses, maar uiteenlopende organisatie-structuren. Leden van het Comité van Roosendaal zijn Kasper Koenig (Ludwig Museum Keulen), Vanessa Joan Müller (Kunstverein Düsseldorf), Bart De Baere (MuHKA), Dieter Roelstraete (MuHKA), Anselm Franke (Extra City), Maria Hlavajova (BAK), Ann Demeester (de Appel), Charles Esche (Van Abbemuseum) en Nicolaus Schafhausen (Witte de With).

'DIE KURATORIN ZOË GRAY UND DER DIREKTOR DES WITTE DE WITH, NICOLAUS SCHAFHAUSEN, HABEN IN DEN VERGAN- GENEN JAHREN MIT IHREM AUSSTELLUNGS- PROGRAMM EIN GESPÜR FÜR DIE GEHALTVOLLEREN AUSPRÄGUNGEN ZEIT- GENÖSSISCHER KONZEPT- KUNST BEWIESEN.'

Catrin Lorch, *Diese Konzepte funkeln*, in Süddeutsche Zeitung, 18 aug 2008

P.09

JAARAGENDA 2008

19 jan – 24 mrt, Liam Gillick, Three perspectives and a short scenario
Tentoonstelling

18 jan Liam Gillick in gesprek met Arjen Oosterman, met introductie door Dominic Molon
Artist's talk

25 jan – 24 feb, Manon de Boer
Tentoonstelling

24 jan, Manon de Boer in gesprek met Elena Crippa
Artist's talk

07 feb, Cornerstones Dominique van den Boogerd over René Daniels
Lezingenprogramma

01 mrt, Museumnacht

01 mrt, Speak Out: Where do we go from here?
Launch magazine, website

01 mrt – 31 dec, Junior Editorial Team (JET)
Talentontwikkelingstraject

01 mrt – 30 mrt, Keren Cytter
Tentoonstelling

01 mrt, Keren Cytter in gesprek met Willem Oorebeek
Artist's talk

01 mrt, Keren Cytter, New Age
Filmvertoning

06 mrt, Cornerstones Vanessa Joan Müller over John Baldessari
Lezingenprogramma

15 mrt, Keren Cytter, New Age
Filmvertoning

19 mrt, Speak Out: Where do we go from here?
Event

01 apr, Cornerstones Douglas Crimp over Gordon Matta-Clark
Lezingenprogramma

03 apr – 04 mei, Gareth Moore, As a Wild Boar Passes Water
Tentoonstelling

03 april – 01 jun, Geoffrey Farmer
Tentoonstelling

02 april, Gareth Moore en Geoffrey Farmer in gesprek met Jesse Birch
Artist's talk

08 mei, Cornerstones Michael Fried over Douglas Gordon
Lezingenprogramma

10 mei – 08 jun, Claire Fontaine
Tentoonstelling

09 mei, Claire Fontaine in gesprek met Lars Bang Larsen
Artist's talk

05 jun, Cornerstones Peter Osborne over Robert Smithson
Lezingenprogramma

13 jun – 24 aug, Annette Kelm
Tentoonstelling

13 jun – 24 aug, Saâdane Afif, Technical Specifications
Tentoonstelling

12 jun, Saâdane Afif in gesprek met Sam Steverlycnk
Artist's talk

03 jul, Cornerstones John C. Welchman over Mike Kelley
Lezingenprogramma

07 sep – 19 okt 2008 Alexandra Bircken / Simon Denny
Tentoonstelling
Blickle Foundation, Kraichtal, Duitsland

13 sept – 26 okt, Sung Hwan Kim
Tentoonstelling

13 sept – 26 okt, William Hunt, Tempting Fate, Swimming Alone
Tentoonstelling

12 sept, William Hunt, I Forgot Myself Looking At You
Performance

14 sept, William Hunt Meet & Greet
Wereld van Witte de With

27 sept, William Hunt, Tempting Fate, Swimming Alone
Performance

29 sept – 1 okt, William Hunt
Masterclass
Willem de Kooning Academie en B.A.D., Rotterdam

02 okt, Cornerstones Kaja Silverman over Jeff Wall
Lezingenprogramma

08 – 11 okt, Rotterdam Dialogues: the Critics Melissa Gronlund
Workshop

09 – 11 okt, Rotterdam Dialogues: the Critics
Symposium

09 okt, Prijs voor de Jonge Kunstcritiek
Prijsuitreiking
Zaal de Unie, Rotterdam

10 okt, On (Surplus) Value in Art, Reflections 01
Diedrich Diederichsen
Boekpresentatie

11 okt, Rotterdam Dialogues: the Critics OFF the PAGE
Performances en feest in DSPS / DE PLAYER

11 okt, William Hunt, I Know I Wanted
Performance

13 okt, Rotterdam Dialogues: the Critics Tim Griffin
Masterclass

19 okt – 04 jan, Brussels Biennial 1, Show Me, Don't Tell Me
Tentoonstelling
Voormalig postsorteercentrum, Brussel

21 & 22 okt, William Hunt
Masterclass

06 nov, Cornerstones George Baker over Pablo Picasso
Lezingenprogramma

08 nov – 08 feb, Ian Wallace, A Literature of Images
Tentoonstelling

07 nov, Autonomy vs Pedagogy: Can art be taught?
Ian Wallace in gesprek met Chris Evans
Artist's talk

04 dec, Cornerstones Donald Kuspit over Louise Bourgeois
Lezingenprogramma

P.11

PROJECTEN

P.12

LIAM GILLICK, THREE PERSPECTIVES AND A SHORT SCENARIO

Tentoonstelling

19 jan – 24 mrt 2008

18 jan, Artist’s talk, Liam Gillick in gesprek met Arjen Oosterman (editor, Volume magazine), met een korte introductie door Dominic Molon (curator, Museum of Contemporary Art, Chicago)

De tentoonstelling in Chicago

De focus in het programma van 2008 lag grotendeels op de unieke praktijken van individuele kunstenaars, curatoren en critici van uiteenlopende culturele achtergronden, te beginnen met een groot mid-carrière retrospectief van kunstenaar Liam Gillick. Zijn solo – zijn eerste in Nederland – vormde het startpunt van een jaar lang project getiteld *Three perspectives and a short scenario* dat het werk van de kunstenaar naar Rotterdam, Zürich, München en uiteindelijk (in 2009) naar Chicago brengt. Het retrospectief keek niet alleen terug op projecten van Gillick uit het verleden, het stelde ook de conventies van een dergelijk retrospectief aan de kaak. Gillick presenteerde een film en een persoonlijk archief en ontwikkelde een architectonische metastructuur die een kader schiep voor Witte de Withs tentoonstellingsruimten. Door gevestigde presentatiemodellen ter discussie te stellen, onderzocht hij hoe zijn eigen diverse en complexe praktijk tentoongesteld kon worden binnen één enkele tentoonstelling. In de documentaire schiep Gillick nieuwe kaders voor zijn eigen oeuvre: het beeldmateriaal kwam voort uit documentatie van projecten vanaf 1988 tot heden. De architectonische interventie bestond uit schermen, die gangen en halfdoordringbare ruimten creëerden, maar ook een deel van de oorspronkelijke ruimten afsloot voor het publiek. In het hart van dit labyrint werd de film vertoond. In de architectonische structuur oormerkte Gillick een aantal ruimten als ‘Institutionele Zone’. In deze ruimten keerde hij de uitnodiging van Witte de With om en gaf deze plekken terug aan haar curatoriele staf. Nicolaus Schafhausen besloot de ‘Institutionele Zone’ te gebruiken als startpunt voor een reeks aaneengesloten en elkaar deels overlappende solopresentaties door andere kunstenaars. De ruimtelijke interventie werd zo het kader waarin werk van andere kunstenaars werd gepresenteerd.

De centrale vraag in Gillicks kunstpraktijk betreft dan ook hoe een kunstpraktijk kan worden gerepresenteerd. Hij stelt ter discussie wie bepaalt wat er getoond wordt (of wat wordt weggelaten) en wie de conventies van het tentoonstellingsontwerp en de presentatiemodellen be vraagt.

De tentoonstelling in München

Kunstenaars die vertoond werden binnen Liam Gillicks architectonische structuur
Manon de Boer (25 jan – 24 feb), Keren Cytter (01 mrt – 30 mei), Gareth Moore (03 apr – 04 mei), Claire Fontaine (10 mei – 08 jun), Annette Kelm (13 jun – 24 aug)

De tentoonstelling in Chicago

Kunstenaar Liam Gillick (Aylesbury, UK, 1964)
Samengesteld door Zoë Gray, Sophie von Olfers en Nicolaus Schafhausen
Publicatie *Meaning Liam Gillick* Te verschijnen in 2009 ter gelegenheid van Liam Gillicks tentoonstelling in Chicago in co-publicatie met de tentoonstellingspartners
Tentoonstellingspartners Kunsthalle Zürich (26 jan – 30 mrt) www.kunsthallezurich.ch, Kunstverein München (27 sept – 16 nov) www.kunstverein-muenchen.de, Museum of Contemporary Art Chicago (okt 2009) www.mcachicago.org
Ondersteund door de Henry Moore Foundation, Londen, International Film Festival Rotterdam, Casey Kaplan, New York, Esther Schipper, Berlijn, Air de Paris, Parijs, Corvi Mora, Londen, Micheline Szwajcer, Antwerpen, Eva Presenhuber, Zürich, Meyer Kainer, Wenen
Mediapartners Volume magazine, Spike magazine

P.13

MANON DE BOER

Tentoonstelling

25 jan – 24 feb 2008

24 jan, Artist’s talk, Manon de Boer in gesprek met Elena Crippa

De tentoonstelling in Chicago

Manon de Boer analyseert in haar werk de mogelijkheden van film in de beeldende kunst. Ze onderzoekt de conventies en aannames van het documentaire genre, intieme portretten creërend van mensen met een opmerkelijke persoonlijke geschiedenis. Hiermee laat ze zien dat streven naar een samenhangende biografische vertelling een hachelijke, zo niet onmogelijke onderneming is. Witte de With presenteerde, parallel aan het Rotterdam Film Festival 2008, twee films van De Boer: *Sylvia Kristel – Paris* (2003) en *Presto, Perfect Sound* (2006). Het eerste werk is opgebouwd rond twee interviews die De Boer met een tussentijd van twee jaar had met de actrice die beroemd werd als de ster van ‘Emmanuelle’. George van Dam, een componist met wie De Boer eerder samenwerkte, is het onderwerp van *Presto, Perfect Sound*, waarin hij te zien is terwijl hij viool speelt. De titel van de film is ontleend aan het stuk dat hij speelt, het vierde deel uit Béla Bartoks Sonate voor soloviool Sz 117 (1944). De Boer voegde de verschillende opnames van dit optreden in een montage samen, en wel op zo’n manier dat er een perfect geluid ontstond, d.w.z. er werd prioriteit gegeven aan de kwaliteit en continuïteit van het geluid en niet aan dat van het beeld.

De tentoonstelling in München

De Boers films werden getoond binnen het kader van Liam Gillicks architectonische structuur, *Three perspectives and a short scenario*.

De tentoonstelling in Chicago

Kunstenaar Manon de Boer (Kodaicanal, India, 1966)
Samengesteld door Zoë Gray en Nicolaus Schafhausen
Publicatie Witte de With en de Frankfurter Kunstverein brachten samen De Boers eerste omvangrijke monografie uit
Tentoonstellingspartner Frankfurter Kunstverein: *The Time That Is Left* (8 feb – 27 ap 2008) , samengesteld door Chus Martínez www.fkv.de
Ondersteund door International Film Festival Rotterdam, de Mondriaan Stichting, Amsterdam

CORNERSTONES

Lezingenprogramma

07 feb – 28 mei 2009

De tentoonstelling in Chicago

Gedurende 2008 (continuerend tot de zomer van 2009) vond maandelijks een lezing plaats in de serie *Cornerstones*. Vooraanstaande kunsthistorici uit binnen- en buitenland bespraken de artistieke praktijk van één kunstenaar, wiens werk van grote invloed is op volgende generaties kunstenaars. *Cornerstones* bracht een verscheidenheid aan expertise samen. Alle sprekers leverden een belangrijke bijdrage aan het huidige kunstdiscours. Persoonlijke fascinaties werden in een bredere context geplaatst, al dan niet aan de hand van anekdotes en kleine geschiedenissen. De meeste sprekers hebben gedurende hun loopbaan in nauw contact gestaan met de betreffende kunstenaar en kunnen daardoor een unieke aanvulling geven op de kunstgeschiedenis. Alle *Cornerstones* lezingen worden aangeboden als MP3 audio-opname via de website van Witte de With.

De tentoonstelling in Chicago

Sprekers in 2008 waren achtereenvolgens
07 feb Dominic van den Boogerd (directeur, De Ateliers, Amsterdam) over René Daniëls
06 mrt Vanessa Joan Müller (directeur, Kunstverein Düsseldorf) over John Baldessari
01 apr Douglas Crimp (Fanny Knapp Allen Professor of Art History, University of Rochester) over Gordon Matta-Clark
08 mei Michael Fried (J. R. Herbert Boone Professor of Humanities, Johns Hopkins University, Baltimore) over Douglas Gordon
05 jun Peter Osborne (Professor Modern European Philosophy en directeur, Centre for Research in Modern European Philosophy, Middlesex University, Londen) over Robert Smithson
03 jul John C. Welchman (Professor Art History, University of California, San Diego) over Mike Kelley
02 okt Kaja Silverman (Professor Rhetoric and Film Studies, Berkeley) over James Coleman
06 nov George Baker (Assistant Professor Art History, UCLA, en redacteur October Journal en October Books) over Pablo Picasso
04 dec Donald Kuspit (Professor of Art History and Philosophy, State University of New York at Stony Brook en School of Visual Arts, New York) over Louise Bourgeois

De tentoonstelling in Chicago

Sprekers in 2009 zullen ondermeer zijn Ina Blom, Chantal Pontbriand, Anne Wagner, Helmut Friedel en Mieke Bal. De *Cornerstones* lezingen werden bezocht door 447 mensen.

De tentoonstelling in Chicago

Samengesteld door Renske Janssen en Nicolaus Schafhausen
Publicatie de serie wordt gecomplementeerd met een publicatie, te verwachten in de herfst van 2009

‘WAT GILLICKS ARCHITECTONISCHE MODELLEN DOEN IS RAMMELEN AAN DE VERHOUDING TUSSEN KIJKER, CURATOR EN KUNSTWERK. WANT WIE HEEFT HET IN EEN TENTOONSTELLING VOOR HET ZEGGEN? DE CURATOR, DE KUNSTENAAR, DE KIJKER?’

P.15

SPEAK OUT: WHERE DO WE GO FROM HERE?

Talentontwikkelingsproject, event, magazine en website
nov 2007 – apr 2008

Het talentontwikkelingsproject *Speak Out* resulteerde in een magazine, een event en een website, getiteld *Where do we go from here?* ontwikkeld en uitgevoerd door het *Speak Out* team. Het magazine en de website werden gelanceerd tijdens Museumnacht op zaterdag 1 maart 2008. Het event vond plaats op woensdag 19 maart 2008. De website wordt gecontinueerd op www.wheredowegofromhere.nl.

De vraag ‘where do we go from here?’ werd geformuleerd door *Speak Out*, een groep van dertien jongeren met verschillende achtergronden tussen de 18 en 26 jaar oud. Onder de vleugels van Witte de With werkten ze tussen november 2007 en april 2008 aan de totstandkoming van een serieus en prikkelend debat over kunst, dat plaats vond op 19 maart, en parallel daaraan, aan een magazine en website.

Het magazine onderzocht aan de hand van persoonlijke ontboezemingen, columns, beeldverhalen, tekeningen en interviews ‘de waarde van kunst’. Wat betekent kunst? Wat is het belang? Wat is het waard? En hoe druk je dat uit? Het magazine werd (gratis) verspreid onder diverse hogescholen, universiteiten, bibliotheken en kunstinstellingen door heel Nederland en is – zolang de voorraad strekt – gratis op te halen bij Witte de With.

De website www.wheredowegofromhere.nl werd gelanceerd als een online platform waar kennis, meningen en persoonlijke ervaringen met betrekking tot hedendaagse beeldende kunst onder jongeren en jong volwassenen kon worden gedeeld. Jongeren gaven vooral zélf input door het uploaden van tekst, beeld en filmpjes. Daarnaast was er ruimte voor essays en afstudeerscripties over hedendaagse beeldende kunst.

Speak Out bestaat uit Nina Boas, Vincent Cardinaal, Katinka van Gorkum, Winny de Jong, Rik van der Pluym, Hugo van de Poel, Karin Schipper, Pim Top, Marlou Vrijssen, Gino van Weenen, Aline Yntema, Lise van Zaalen en Weronika Zielinska. De webredactie bestaat uit Annemieke Olthuijs en Dorothé van Tits
Ontwikkeld en begeleid door Belinda Hak
Ondersteund door de Mondriaan Stichting, Amsterdam

JUNIOR EDITORIAL TEAM

Talentontwikkelingsproject en publicatie
2008 (publicatie 2009)

Witte de With brengt in het voorjaar van 2009 een boek uit over hedendaagse beeldende kunst voor én door jongeren van 14 – 18 jaar. Gedurende heel 2008 is hard gewerkt door de redactie van dit boek, het ‘Junior Editorial Team’ (JET), bestaande uit zes jongeren tussen de 14 en 18 jaar. JET was betrokken bij het hele maakproces van het boek: van de inhoud naar redactiewerk tot vormgeving, van drukken naar distributie.

Om ideeën op te doen bekeken de JETs (veel) kunstboeken, zagen tentoonstellingen en ontmoetten Nederlandse en buitenlandse kunstenaars. In samenwerking met diverse extern betrokkenen werd gezocht naar interessante onderwerpen, invalshoeken, vragen, ideeën, kunstenaars, kunstwerken, publicaties enzovoorts. Witte de With organiseerde diverse workshops voor de redactieleden waarin zij zich konden bekwalen in de werkzaamheden die bij het maken van een boek komen kijken, zoals recensies schrijven en interviewtechnieken.

Achterliggende idee van dergelijke projecten is dat Witte de With denkt dat veel jongeren hedendaagse beeldende kunst interessant vinden en dat zij voor hun plezier en in hun vrije tijd serieus kunst willen kijken, maken en beleven. Met projecten als JET kunnen jongeren kunst op een bijzondere manier ervaren. Ook kunnen ze de nodige kennis opdoen en hun ideeën en meningen delen, met elkaar en met anderen.

JET bestaat uit Joris de Jong, Faye Holdert, Judith Leijdekkers, Sammie Oostrum, Vincent Peters (tot september 2008)
Workshops en begeleiding door Kummer en Herrman, Utrecht, cartoontekenaar Trik, Petra Stavast, Sam Gerrits, Lida Iburg, Raymond Frenken, Karin Schipper
Ontwikkeld en begeleid door Belinda Hak
Publicatie wordt verwacht in het voorjaar van 2009
Ondersteund door de Mondriaan Stichting, Amsterdam

P.16

KEREN CYTTER

Tentoonstelling

01 – 30 mrt 2008

01 en 15 mrt, vertoningen van Cytters speelfilm *New Age*

01 mrt, Artist's talk, Keren Cytter in gesprek met kunstenaar

Willem Oorebeek

Witte de With presenteerde drie films van Keren Cytter: *Something Happened* (2007), *Der Spiegel* (2007) en *Nightmare* (2007). Cytters films verraden haar fascinatie voor de psychologie en het menselijk gedrag, inzoomend op stellen die zich in huiselijke maar claustrofobische situaties bevinden. Cytter onderzoekt in haar werk de conventies van de mainstream cinema. Haar personages verwijzen openlijk naar veel toegepaste kunstgrepen of montage-trucs waarmee een verhaal wordt opgebouwd, door te reageren op de ondertiteling of elkaar te complimenteren met de vloeiende montage. In eerste instantie lijkt Cytters technische benadering nogal low-tec. De video's worden opgenomen met een vaak simpele hand-held camera tegen het decor van haar eigen woning of die van vrienden, die ook regelmatig als acteurs ingezet worden. Toch is de montage gelaagd en complex, met een uitgekiend gebruik van het emotionele effect van muziek, uitzonderlijke camerastandpunten en repeterende bewegingen, zoals het dichtslaan van een deur. Haar visuele taal blijkt even uitvoerig als het taalgebruik in de scenario's.

Bij de tentoonstelling werd een publicatie uitgebracht, *The seven most exciting hours of Mr. Trier's life in twenty-four chapters*, een co-publicatie van Witte de With Uitgevers, STUK Kunstencentrum, Leuven en Sternberg Press, New York/Berlijn

Keren Cytters films werden getoond binnen het kader van Liam Gillicks architectonische structuur, *Three perspectives and a short scenario*.

Kunstenaar Keren Cytter (Tel Aviv, Israël, 1977)

Samengesteld door Zoë Gray en Nicolaus Schafhausen

Publicatie bij de tentoonstelling werd een publicatie uitgebracht, *The seven most exciting hours of Mr. Trier's life in twenty-four chapters*, een co-publicatie van Witte de With Uitgevers, STUK Kunstencentrum, Leuven en Sternberg Press, New York/Berlijn

GARETH MOORE, AS A WILD BOAR PASSES WATER

Tentoonstelling

03 apr – 4 mei 2008

02 apr, Artist's talk, Gareth Moore en Geoffrey Farmer in gesprek met Jesse Birch (Curatorial Training Programme, de Appel, Amsterdam)

Witte de With presenteerde de tentoonstelling *As a Wild Boar Passes Water* van Gareth Moore. De tentoonstelling bevatte een nieuwe film en een meerdelige installatie geïnspireerd op het werk van Viktor Schauberg (1885 – 1958). Viktor Schauberg, autodidact filosoof, uitvinder en naturalist, ontwikkelde zijn theorieën door de bossen en rivieren van zijn thuisland Oostenrijk nauwlettend te bestuderen. "De natuur zet alles in beweging en creëert deze beweging door afwisselingen in temperatuur en potentieel", schrijft Schauberg, "Waar deze elkaar kruisen ontstaat de oerlevenskracht. Slechts een enkeling weet hoe ze de natuur moet observeren om deze kleine en bijna onwaarneembare verschillen in beweging, temperatuur, spanning en potentieel op te merken" (1936). Gareth Moore is zo'n enkeling, dermate gevoelig afgestemd dat hij details in de wereld om ons heen waarneemt, die anders over het hoofd zouden worden gezien. Moore initieert projecten waarvan hij iets kan leren, en in contact komt met gemeenschappen buiten de hedendaagse kunst. Hij stuurt zijn publiek een bepaalde richting in door eigenaardige gebeurtenissen te regisseren en maakt daarbij gebruik van de verwarring die daardoor ontstaat. Het publiek wordt zo als het ware een archeoloog van het heden.

Gareth Moores werk werd getoond binnen het kader van Liam Gillicks architectonische structuur, *Three perspectives and a short scenario*.

Kunstenaar Gareth Moore (Matsqui, BC, Canada, 1975)

Samengesteld door Zoë Gray en Nicolaus Schafhausen

Publicatie Er werd een kunstenaarseditie bij de tentoonstelling uitgebracht, getiteld *As a Wild Boar Passes Water: Excerpts from the Writings of Viktor Schauberg (1885-1958)*, met geschriften van Schauberg Ondersteund door de Canadese Ambassade, Den Haag, De Havenloods, Rotterdam

'HET BLOOTSTELLEN VAN FILMCONVENTIES, HET COMMENTAAR OP ONZE MEDIACULTUUR, HET BENADRUKKEN VAN TAALPROBLEMEN: HET ZIJN ALLEMAAL INGREDIËNTEN DIE KEREN CYTTERS WERK INTERESSANT EN DE MOEITE WAARD MAKEN.'

‘WITTE DE WITH HEEFT DIT SEIZOEN GEKOZEN VOOR EEN SERIE SOLOTENTONSTELLINGEN EN VOORLOPIG LIJKEN DIE STEEDS SPANNENDER TE WORDEN. OOK DE ANDERE EXPOSANT, DE EVENEENS JONGE CANADEES GARETH MOORE, IS HIER NAUWELIJKS BEKEND EN HEEFT NET ZO’N RUIM IDEE VAN BEELDEND KUNST ALS FARMER.’

Sacha Bronwasser, *Een avontuurlijke versie van de mythe van Icarus*, in De Volkskrant, 16 apr 2008

P.19

GEOFFREY FARMER

Tentoonstelling

03 apr – 01 jun 2008

02 apr, Artist's talk, Gareth Moore en Geoffrey Farmer in gesprek met Jesse Birch (Curatorial Training Programme, de Appel, Amsterdam)

Witte de With presenteerde de eerste grote solotentoonstelling van Geoffrey Farmer in Europa, volgend op de overzichtstentoonstelling in het Musée d'art contemporain in Montreal. Geoffrey Farmer maakt complexe, in de ruimte verspreide installaties die elementen bevatten uit de vertelkunst en literatuur, maar ook performance en beeldhouwkunst, gebaseerd op verhalen uit de sociale geschiedenis, populaire cultuur, kunstgeschiedenis en literatuur.

Een sleutelwerk in de tentoonstelling was een her-installatie van *Airliner Open Studio* (uit 2006). *Airliner Open Studio* werd geconstrueerd rondom een vliegtuigcabine op ware grootte, compleet met stoelen, opbergvakken, noodverlichting en ramen. De installatie combineerde echt met namaak, en veranderde de tentoonstellingsruimte in een decor, als verwijzing naar de – in Vancouver immer aanwezige – filmindustrie.

Farmer is gefascineerd door het theatrale; de voorstelling, de improvisatie, het rollenspel en de verkleedpartij. Hij gebruikte het vliegtuiginterieur als een oefenruimte en startpunt voor een aantal performances die tevens als projecties in de tentoonstelling terugkeerden. Farmers voorliefde voor het theatrale bleek ook uit de vorm die hij voor zijn presentaties koos. Hij bracht gedurende de tentoonstelling veranderingen aan, waardoor een real-time optreden werd nagebootst en de ogenschijnlijke tijdloze neutraliteit van de tentoonstellingsruimte werd aangetaast. Entreekaartjes waren de hele maand april geldig, zodat de transformatie op de voet gevolgd kon worden. Samenvallend met de tentoonstelling in Witte de With werd er ook werk van Geoffrey Farmer gepresenteerd binnen het project *Master Humphrey's Clock* (Leidsche Rijn, Utrecht, 12 mei – 8 jun) van het Curatorial Training Programme van de Appel.

Geoffrey Farmer (Eagle Island, BC, Canada, 1967)

Samengesteld door Zoë Gray en Nicolaus Schafhausen

Publicatie bij de tentoonstelling verscheen een Source Book over Farmers werk

Ondersteund door de Canadese Ambassade, Den Haag, Morris & Helen Belkin

Gallery van de Universiteit van British Columbia, Vancouver, Ministerie van Buitenlandse Zaken en Internationale Handel, Canada

Kunst van Nu: Geoffrey Farmer

Cultuurtraject, 22 apr – 06 jun 2008

Tijdens de tentoonstelling van Geoffrey Farmer vond een maand lang het Cultuurtraject *Kunst van Nu* plaats, in samenwerking met de SKVR. Ongeveer 400 jongeren uit het eerste en tweede leerjaar van het voorgezet onderwijs brachten actief drie uur door bij Witte de With. Zij kregen eerst een interactieve kunstconfrontatie in de tentoonstelling. Vervolgens namen de jongeren deel aan een workshop in het auditorium van Witte de With. Daar werkten zij in twee groepen aan opdracht, geïnspireerd op de tentoonstelling. De leerlingen bouwden een installatie én maakten een performance die daarna in de installatie werd uitgevoerd. Zo werden zij zich bewust van de ideeën achter de kunstwerken van Geoffrey Farmer en de totstandkoming van een kunstwerk in het algemeen.

Deelnemers Wellantcollege, Melanchton VIA, Melanchton LSW, Nieuw Zuid

Olympia, Roncalli MAVO, allen te Rotterdam

Onwikkeld en begeleid door Belinda Hak, SKVR

Meer informatie www.cultuurtraject.nl

‘A MULTIDISCIPLINARIAN IN THE TRUEST SENSE, HER WORKS, IRREDUCI- BLE COMPOSITES OF IMA- GES, OBJECTS AND TEXTS, SPILL OUT BEYOND THE CONFINES OF ART INTO THE LARGER CULTURAL MOMENT.’

P.21

CLAIRE FONTAINE

Tentoonstelling

10 mei – 08 jun 2008

09 mei, Artist's talk, Claire Fontaine in gesprek met
Lars Bang Larsen (schrijver, criticus)

Witte de With toonde het werk van Claire Fontaine, een collectief van kunstenaars, opgericht in 2004, werkend vanuit Parijs. Claire Fontaine, vernoemd naar een bekend merk Franse notitieboeken, baseert haar identiteit op samenwerking; de kunstenaars die samen Claire Fontaine vormen, beschouwen zichzelf in de eerste plaats als haar assistenten. Claire Fontaine ontstond uit de afwijzing van de scheiding tussen intellectuele arbeid en handarbeid. De kunstwereld bleek de beste condities te bieden om deze hiërarchische verdeling te vermijden en Claire Fontaine benoemde zichzelf tot 'ready-made' kunstenaar. Haar neonconceptuele kunstwerken lijken vaak op werken van andere kunstenaars, uitgevoerd in uiteenlopende media als neon, video, sculptuur, schilderijen en tekst, toch wijst Claire Fontaine de kwalificatie 'appropriation art' af. De uitnodiging aan Claire Fontaine werd mede gemotiveerd door een aantal specifieke overeenkomsten tussen haar en Liam Gillicks artistieke praktijk, al zijn er ook grote verschillen in de visuele en conceptuele vocabulaires aan te merken. Beiden experimenteren met collectieve manieren van productie en onderzoeken het begrip 'détournement' – het hergebruiken van bestaande beeldelementen om nieuwe betekenissen te genereren.

Claire Fontaines werk werd getoond binnen het kader van Liam Gillicks architectonische structuur, *Three perspectives and a short scenario*.

Kunstenaar Claire Fontaine (Parijs, 2004)

Samengesteld door Zoë Gray en Nicolaus Schafhausen

Ondersteund door Institut Français des Pays-Bas, Amsterdam

ANNETTE KELM

Tentoonstelling

13 jun – 24 aug 2008

Witte de With presenteerde een solotentoonstelling met nieuw en bestaand werk van fotografe Annette Kelm. Met een intense visuele helderheid portretteert Kelm objecten buiten hun gewone context. Anders dan hun ogenschijnlijke eenvoud en gereduceerde esthetiek doet vermoeden, zijn de beelden rijk aan verwijzingen; van interieurontwerp tot Hollywood films, en van architectuur tot actuele thema's als exotisme en globalisering. Ondanks de ogenschijnlijk droge presentatie van haar onderwerpen bezitten Kelms foto's een natuurlijke schoonheid en vertonen een subtiel gevoel voor humor. De tentoonstelling bevatte een selectie van de reeks *Big Prints* (2007): foto's van bedrukt textiel ontworpen in de jaren 40 door de Amerikaanse society interieurontwerper Dorothy Draper. Ook werd de recente serie *Caps* (2008) gepresenteerd, een reeks van 20 afbeeldingen van nagenoeg dezelfde petten – alleen de kleur van de bies verschilt – geschoten vanuit verschillende standpunten. Kelm produceerde speciaal voor de tentoonstelling een nieuwe reeks waarin zij de prefab woningbouw van het naoorlogse Duitsland exploreerde. Geïntrigeerd door de veelvoud aan ornamenten – tegenstrijdig aan de gebruikelijke opvattingen over prefab architectuur – fotografeerde zij deze huizen met een 4x5 grootformaat plaatcamera. In de resulterende foto's worden de gebouwen gereduceerd tot objecten, met behoud van de poëtische kwaliteit van de 'Zwitserse' chalets en 'Zweedse' villa's.

Kelms werk werd getoond binnen het kader van Liam Gillicks architectonische structuur, *Three perspectives and a short scenario*.

Kunstenaar Annette Kelm (Stuttgart, 1975)

Samengesteld door Zoë Gray en Nicolaus Schafhausen

Publicatie Witte de With, KW Institute for Contemporary Art (Berlijn) en de Kunsthalle Zürich publiceren in coproductie met Walter Koenig Books een monografie over het werk van Annette Kelm die zal verschijnen in het voorjaar van 2009

Ondersteund door Johann Koenig, Berlijn, Institut für Auslandsbeziehungen e.V., Stuttgart, Goethe Instituut, Rotterdam

P.22

SAÂDANE AFIF, TECHNICAL SPECIFICATIONS

Tentoonstelling

13 jun – 24 aug 2008

12 jun, Artist's talk, Saâdane Afif in gesprek met Sam Steverlyncx (Gonzo magazine)

Witte de With presenteerde een solotentoonstelling van de Franse kunstenaar Saâdane Afif. De tentoonstelling bestond uitsluitend uit nieuwe producties, elk een bewerking van een bestaand werk. De tentoonstellingstitel verwees naar de parameters van deze transformaties; de nieuwe werken werden gebaseerd op de technische specificaties van de originelen. Saâdane Afifs beelden en installaties tonen een fascinatie voor muziek en muziekcultuur, door microfoons, versterkers, speakers of muziekinstrumenten en hun decoratieve afwerking na te bootsen of deze soms letterlijk te gebruiken. Veel van zijn werken bevatten muziek als een actief ingrediënt. Afif heeft een ongebruikelijke artistieke praktijk. Hij stelt zich niet op als geïsoleerd werkende kunstenaar, als enige verantwoordelijk voor het resultaat, maar delegeert het artistieke proces door opdrachten te geven aan een uitgebreid netwerk van andere kunstenaars, schrijvers, muzikanten en ontwerpers. Sinds 2004 nodigt Afif schrijvers uit om songteksten te schrijven gebaseerd op zijn kunstwerken. Ook geeft hij deze liedteksten aan componisten met de opdracht er een muziekstuk van te maken. Zo is één van de nieuwe werken in de tentoonstelling een compilatieprogramma van songs geïnspireerd op zijn werken, getiteld *53:56 & some words*. De door Afif geschreven introducties werden in populaire radiostijl aan elkaar gepresenteerd door Marvin Piqué (voormalig DJ bij jongerenzender Funx FM). Het programma werd live opgenomen en vervolgens in een loop uitgezonden vanaf het dak van het nabij gelegen Westblaakgebouw. De zender was gedurende de tentoonstelling in de directe omgeving van het pand te ontvangen via FM 107.5 Mhz en te horen op diverse radio's in de tentoonstellingsruimten.

Kunstenaar Saâdane Afif (Frankrijk, 1970)

Samengesteld door Zoë Gray en Nicolaus Schafhausen

Publicatie in mei 2009 verschijnt Saâdane Afifs monografie, eveneens getiteld *Technical Specifications*, inclusief een CD van de opnamen van *53:56 & some words*

Ondersteund door CULTURESFRANCE – Ministère des Affaires étrangères, Parijs, Institut Français des Pays-Bas, Amsterdam, Westblaakgebouw, Rotterdam, Goethe Instituut, Rotterdam, Galerie Mehdi Chouakri, Berlijn, Galerie Michel Rein, Parijs, Galerie Xavier Hufkens, Brussel

WILLIAM HUNT, TEMPTING FATE, SWIMMING ALONE

Tentoonstelling, performances en masterclasses

13 sept – 26 okt 2008

Witte de With presenteerde de eerste belangrijke solotentoonstelling van de Britse performancekunstenaar William Hunt. Op verzoek van Witte de With maakte Hunt een nieuw werk: een ruimtevullende installatie met sculpturale objecten die als mise-en-scène fungeerde voor een serie performances. William Hunts werk kan worden geplaatst in de kunsthistorische context van beeldhouw- en performancekunst, maar vindt net zo goed zijn wortels in de popcultuur en de entertainmentindustrie. Uitputting, uithoudingsvermogen en fysiek gevaar spelen een rol in zijn werk, zonder echter de boventoon te voeren. In het nieuwe werk onderzocht Hunt de positie en maakbaarheid van het lichaam in de hedendaagse maatschappij, op het ouder worden en ijdelheid. Het werk nam de vorm aan van een multidisciplinaire installatie die parallellen creëerde tussen transformaties in het artistieke proces en de gedaanteveranderingen die plaatsvinden in de schoonheidssalon. Tijdens de performances verkende, scande, ontleedde, vermenigvuldigde en uniformeerde Hunt zijn lichaam op verschillende manieren. In *I Forgot Myself Looking At You* maakte Hunt een replica van zijn hoofd. Tijdens het nieuw ontwikkelde *I Know I Wanted* belichtte hij zijn lichaam op een zelfgeconstrueerde zonnebank om er een zeefdruk van te maken, en in *Tempting Fate, Swimming Alone* werd net als bij de 'zonnebank' een zeefdruk gemaakt, maar nu met water in plaats van licht. Na elke performance veranderde de installatie en daarmee het aanzien van de tentoonstelling: de gebruikte zeefdrukramen, verf- en gipsresten, prints en afgietsels van zijn lichaam bleven achter in de ruimte en videoregistraties van de performances werden toegevoegd. Het entreebewijs bleef gedurende de hele tentoonstelling geldig, zodat de bezoekers de ontwikkeling van de tentoonstelling konden volgen.

Kunstenaar William Hunt (1977, Londen)

Samengesteld door Belinda Hak en Nicolaus Schafhausen

Publicatie bij deze tentoonstelling verscheen een speciale kunstenaarseditie, *Tempting Fate By Swimming Alone*

Ondersteund door De Wereld van Witte de With, Rotterdam, Stanley Thomas Johnson Foundation, Bern, Gemeente Rotterdam, dienst Kunst en Cultuur, British Council, Londen

'MET 'TECHNICAL SPECIFICATIONS' GEEFT AFIF EEN APARTE EN GEDURFDE INTERPRETATIE VAN HET BEGRIIP RETROSPECTIEVE.(...) HET RESULTAAT IS EEN CONCEPTUEEL STRAK GEORKESTREERDE TENTOONSTELLING WAARBIJ ALLE ELEMENTEN NAAR ELKAAR VERWIJZEN EN ELKAAR ONDERLING VERSTERKEN.'

Sam Steverlyncx, *Saâdane Afif in Witte de With Rotterdam; een knap staaltje van conceptuele durf*, in <H>ART, 10 jul 2008

‘DE KUNSTCRITICUS HEEFT EEN TE BELANGRIJKE ROL TE SPELEN, HIJ KAN DE BRUG ZIJN TUSSEN KUNSTWERK EN TOESCHOUWER, DE KUNST ONTSLUITEN VOOR DE REST VAN DE WERELD. HIJ KAN OPVOEDEN, ENTHOUSIASMEREN, VERBAZEN.’

P.27

Masterclass & Workshop

Op maandag 13 okt gaf Tim Griffin, hoofdredacteur van *Artforum International*, een (volgeboekte) masterclass voor aankomende kunstcritici (MA studenten en jonge professionals) uitgaande van het begrip ‘redactionele autoriteit’. Hij ging daarbij uit van zijn eigen ervaringen als hoofdredacteur van een internationaal kunsttijdschrift: wat houdt zijn vak in en wat komt er kijken bij het in stand houden (en laten floreren van) het blad? Melissa Gronlund (redacteur *Afterall*) leidde een workshop (07 – 11 okt) waarin zij samen met een groep van tien MA studenten (afkomstig van de universiteiten van Amsterdam en Utrecht, Artez Academie voor Beeldende Kunsten Arnhem, en het Piet Zwart Instituut, Rotterdam) werkte aan een katern voor de *Rotterdam Dialogues* publicatie.

OFF the PAGE

Op zaterdag 11 okt vond in samenwerking met DSPS / DE PLAYER in Rotterdam Zuid een performance-avond en slotfeest van het symposium plaats. www.stdsp.nl

Aan *Rotterdam Dialogues: the Critics* namen 330 mensen deel; exclusief de tien deelnemers aan de workshop van Melissa Gronlund, en de 25 deelnemers aan de masterclass van Tim Griffins én ex. de ongeveer 100 bezoekers van de slotavond OFF the PAGE.

Samengesteld door Zoë Gray, Nicolaus Schafhausen en Ariadne Urtus Publicatie bij de drie symposia *Rotterdam Dialogues: Critics, Curators, Artists* verschijnt een gezamenlijke publicatie die in het najaar van 2009 zal verschijnen

Ondersteund door Mondriaan Stichting, Amsterdam, VSBfonds, Utrecht, en SNS REAAL Fonds, Utrecht

PRIJS VOOR DE JONGE KUNSTKRITIEK

Prijsuitreiking

09 okt 2008

Op donderdagavond 9 okt 2008 vond de uitreiking van de *Prijs voor de Jonge Kunstkritiek* voor het Nederlandse taalgebied plaats in debatpodium Zaal de Unie in Rotterdam. De Prijs werd gelanceerd door Witte de With, het Fonds Beeldende Kunst Vormgeving Bouwkunst en de Appel, beide te Amsterdam, en wil zich profileren en positioneren als een stimuleringsprijs die impulsen geeft aan jonge critici (tot 35 jaar) en aan nieuwe benaderingen van kunstkritiek die aansluiten bij de veranderde situatie in de media. De initiators hopen hiermee het belang van een kritisch discours voor een nieuwe generatie journalisten en essayisten te benadrukken, en te investeren in de toekomst van een kwalitatief hoogstaand kunstdiscours. *De Prijs voor de Jonge Kunstkritiek* zal tweejaarlijks geldprijzen uitreiken in de categorieën Essay en Recensie, van respectievelijk 12.500 en 7.500 euro. Naast het geldbedrag zullen de artikelen van de winnaars een prominente plaats krijgen in uitingen van mediapartners NRC Handelsblad en Knack. Tijdens de eerste editie werden twee afzonderlijke prijzen uitgereikt in de categorieën Recensie en Essay, verrassend genoeg aan dezelfde schrijver, de Vlaming Christophe Van Gerrewey (1982, Sint Niklaas). De organisatie ontving 72 inzendingen, waarvan 32 essays en 40 recensies. De inzendingen werden anoniem voorgelegd aan de jury, bestaande uit Maria Barnas (schrijver, beeldend kunstenaar), Bernard Dewulf (journalist en kunstcriticus voor De Morgen), Edo Dijksterhuis (journalist en kunstcriticus voor het Financieele Dagblad), Barbara Visser (beeldend kunstenaar), Camiel van Winkel (publicist, lector kunstacademie Den Bosch) en onder voorzitterschap van Oscar van den Boogaard (schrijver). De winnende artikelen werden op 10 oktober en 15 oktober gepubliceerd in respectievelijk het NRC Cultureel Supplement en Knack en zijn te lezen op www.jongekunstkritiek.net.

Winnaar Christophe Van Gerrewey (1982, Sint Niklaas, België)

Genomineerden Bart Groenendaal, Moosje Goosen

Partners de Appel, Amsterdam, Fonds Beeldende Kunst Vormgeving Bouwkunst, Amsterdam

Mediapartners NRC Handelsblad, Rotterdam, Knack, Brussel

P.28

BRUSSELS BIENNIAL 1, SHOW ME, DON’T TELL ME

Tentoonstelling

19 okt – 4 jan 2009

Voormalig postsorteercentrum, Brussel

Tentoonstelling Show Me, Don't Tell Me

Voor het eerst vond in Brussel een biënnale voor heden-daagse kunst plaats met zeven tentoonstellingen, 70 kunstenaars en een off-programma met meer dan honderdvijftig kunstenaars die hun werken door de hele stad tentoonstelden. *Brussels Biennial 1* werd samengesteld door Barbara Vanderlinden en was een poging om het modernistische gedachtegoed in de globale context te herdenken. De individuele tentoonstellingen werden gecurateerd door hedendaagse kunstorganisaties, waaronder Witte de With, maar ook BAK Utrecht en het Van Abbemuseum Eindhoven (de Nederlandse partners in de Biënnale). Witte de With presenteerde, samengesteld door curator Florian Waldvogel en directeur Nicolaus Schafhausen de groepstentoonstelling *Show Me, Don’t Tell Me* in het voormalig postsorteercentrum naast het station Brussel Zuid.

Verwijzend naar de werelddentoonstelling van 1958 in Brussel, onderzocht *Show Me, Don’t Tell Me* de paradoxale samenhang van de retoriek van het verlangen en de logica van de politiek. De thema’s van de tentoonstelling zijn de gevolgen van industrialisering, onderwijs, wetenschap, en hun vaak heersende raakvelden met de hedendaagse artistieke productie. Drieëntwintig cultuurproducenten werden uitgenodigd om in een voormalig postsorteercentrum een esthetisch en ethisch antwoord op de kapitalistische moderniteit te schetsen.

Tentoonstelling Show Me, Don't Tell Me

Samengesteld door Nicolaus Schafhausen en Florian Waldvogel
Kunstenaars Alexandra Bircken (DE), Karla Black (GB), Le Corbusier (CH), Simon Denny (NZ), Edith Dekyndt (BE), Marius Engh (NO), Geoffrey Farmer (CA), Buckminster Fuller (US), Adam Gillam (GB), David Keating (AUS), Annette Kelm (DE), Sister Corita Kent (US), Olaf Metzler (D), Danijela Micanovic (BO), Kate Newby (NZ), Jurgen Otts (BE), Falke Pisano (NL), Taller popular de serigrafia (AR), Kostis Velonis (GR), Pieter Vermeersch (BE), Jeronimo Voss (DE), Stelios Votsis (CY), Silke Wagner (DE), Xenakis (GR)
Tentoonstellingspartners *Show Me, Don’t Tell Me* was een coproductie van Brussels Biennial vzw, Brussel, België en Witte de With, in samenwerking met Blicke Stichting, Kraichtal, Duitsland

IAN WALLACE, A LITE-RATURE OF IMAGES

Tentoonstelling

08 nov – 08 feb 2009

07 nov, Artist’s talk, *Autonomy vs Pedagogy: Can art be taught?* Een gesprek tussen Chris Evans (kunstenaar, woont en werkt in Brussel) en Ian Wallace

Tentoonstelling Ian Wallace

Witte de With presenteerde in samenwerking met Kunstverein für die Rheinlande und Westfalen (Düsseldorf) en Kunsthalle Zürich een omvangrijke tentoonstellingstrilogie van de Canadese kunstenaar Ian Wallace. Wallace wordt naast Jeff Wall, Rodney Graham en Ken Lum gerekend tot de belangrijkste sleutelfiguren van de conceptuele kunst-scene in Vancouver die sinds de vroege jaren zeventig wereldwijd de aandacht trekt. Hoewel zijn werk in vele Noord-Amerikaanse museale en privé-collecties is opgenomen, is zijn kunstpraktijk in Europa nog onderbelicht gebleven. Parallel aan zijn docentschap aan de Universiteit van British Columbia ontwikkelt Wallace een eigen-zinnige kunstpraktijk waarin hij, gebruikmakend van avant-garde strategieën, de eigentijdse condities van de kunstproductie analyseert. Door monochrome schilderkunst en documentaire fotografie samen te voegen ontstaat een geheel eigen beeldtaal.

In plaats van een chronologisch overzicht van werken te bieden, stelden de tentoonstellingspartners drie presentaties samen rond een aantal verschillende sleutelwerken uit het veelzijdige oeuvre van Wallace. In Witte de With stonden de panoramische foto-narratieven *The Summer-script* (1974), *The Idea of the University* (1990) en *Clayo-quot Protest* (1993) centraal, naast de installatie *At Work* (2008) waarin de combinatie van verschillende media Wallace’s onderzoek naar zijn eigen rol als kunstenaar intensiveert.

Ian Wallace’s interesse in de positie van de kunstinstelling als plek voor verdieping en betekenis wordt weerspiegeld in de opzet van dit intensieve samenwerkingsverband, dat op initiatief van Witte de With tot stand kwam.

Tentoonstelling Ian Wallace

Kunstenaar Ian Wallace (1943, Shoreham, Engeland)
Samengesteld door Renske Janssen en Nicolaus Schafhausen (Witte de With), Vanessa Joan Müller (Kunstverein für die Rheinlande und Westfalen) en Beatrix Ruf (Kunsthalle Zürich)
Publicatie naast de tentoonstelling verscheen een uitgebreide monografie, een coproductie van de organiserende instituten en Sternberg Press, Berlijn/New York

Tentoonstellingspartners Kunstverein für die Rheinlande und Westfalen, Düsseldorf; 19 okt 2008 – 11 jan 2009
Kunsthalle Zürich; 15 nov 2008 – 11 jan 2009
Ondersteund door Canada Council for the Arts, Foreign Affairs and International Trade Canada, Hauser & Wirth, Londen, Catriona Jeffries Gallery, Vancouver, Yvon Lambert, New York/Parijs/Londen, Galerie Greta Meert, Brussel, SNS Reaal fonds, Utrecht, Stichting Bevordering van Volkskracht, Rotterdam

P.29

Tentoonstelling The Sixties, Seventies, Eighties, Nineties, and 'Nowties'

Presentaties, 04 – 08 feb 2009

The Sixties, Seventies, Eighties, Nineties, and ‘Nowties’ Presentaties, 04 – 08 feb 2009
Elk van de tentoonstellingspartners presenteerde een eigen activiteitenprogramma rond de tentoonstellingen van Ian Wallace. In begin 2009 (dus feitelijk buiten de reikwijdte van dit jaarverslag) werd door Witte de With parallel aan *Art Rotterdam* een serie van vijf presentaties georganiseerd onder de titel *The Sixties, Seventies, Eighties, Nineties & ‘Nowties’*. Diverse sprekers schetsten een sociaal-economische en politieke situatie van een decennium waarbinnen het werk van Ian Wallace een contextuele betekenis kreeg. Het programma kwam tot stand in samenwerking met Studium Generale van de Erasmus Universiteit Rotterdam.

Met: Maarten van Rossem, historicus, Lex Heerma van Voss, onderzoeker aan het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis Amsterdam, Maaïke Meijer, hoogleraar aan het Centrum voor Gender en Diversiteit van de Universiteit van Maastricht, Markus Müller, freelance curator en schrijver en Ian Wallace, kunstenaar.

Tentoonstelling The Sixties, Seventies, Eighties, Nineties, and 'Nowties'

Samengesteld door Renske Janssen
Ondersteund door Studium Generale, Erasmus Universiteit Rotterdam

P.31

PUBLIEKS- BEREIK

**‘BEHALVE DAT IK HET
HEEL LEUK VOND, HEB IK
OOK ZELFVERTROUWEN
GEKREGEN IN DAT IK EVE-
NEMENTEN KAN ORGANI-
SEREN EN WERKELIJK
ER IETS MEE KAN GAAN
DOEN. HET TIJDSCHRIFT
ZAG ER ERG GOED UIT EN
IK WAS ER TROTS OP
DAT WIJ HET GEMAAKT
HADDEN.’**

Over *Speak Out*, Aline Yntema

P.33

WDW EDUCATIE

Al ruim tien jaar neemt kunsteducatie een bijzondere en structurele plek in bij Witte de With. De educatieve projecten, producten en diensten vormen een brug tussen hedendaagse kunst en verschillende (jonge) publieks-groepen. Het educatieve en artistieke programma mogen elkaar daarbij wederzijds beïnvloeden en inspireren. Op het gebied van educatie ligt Witte de Withs prioriteit bij langdurige en intensieve samenwerkingen met jonge mensen in de vorm van peer-led projecten en talentontwikkelingstrajecten. Witte de With beschouwt zichzelf hierin als een lerende partner die tijdens de projecten inzichten verkrijgt over een nieuwe generatie publiek en publieks-participatie. Dit is ook een belangrijke motivatie voor haar samenwerkingen met kunst- en cultuuropleidingen en andere kunstinstituten. De opgedane kennis wordt toegepast om projecten kwalitatief te verbeteren, de zichtbaarheid te versterken en het netwerk te verbreden. Witte de With neemt ook haar verantwoordelijkheid naar andere doelgroepen serieus, zo onderhoudt zij structurele contacten met het voortgezet onderwijs. De nadruk ligt op de directe confrontatie met hedendaagse kunst en het contact met kunstproducenten. Vragen en reacties van de verschillende publieksgroepen zijn uitgangspunt voor gesprekken, activiteiten en projecten, in aansluiting bij het kennisniveau en ervaringen van de deelnemer, ongeacht leeftijd en opleiding.

In 2008 verstevigde de positie van WDW Educatie zich sterker binnen het tentoonstellings- en theorieprogramma. Educatieprojecten maakten veelal een integraal onderdeel uit van de verschillende projecten, bijvoorbeeld in de vorm van een masterclass door betrokken kunstenaars of resulterend in een speciaal magazine. Concreet werd in 2008 gewerkt aan een aantal specifieke projecten voor jongvolwassenen en daarnaast werd een basisprogramma voor het onderwijs aangeboden (van voortgezet tot hoger onderwijs). *Where do we go from here?* is een magazine, een event en een website, ontwikkeld en uitgevoerd door het *Speak Out* team, een groep jonge mensen tussen de 18 – 26 jaar. Een ander project was *JET*, het *Junior Editorial Team*, een vervolg op het *ArtVIPs masterclass* programma dat in 2007 plaatsvond. *JET* is een jaarlang, voorbereidend traject dat in 2009 resulteert in een boek over hedendaagse beeldende kunst voor en door jongeren van 14 – 18 jaar. De symposiumreeks *Rotterdam Dialogues* heeft bij elk van de drie onderdelen een project dat wordt ontwikkeld in samenwerking met gasten aan de symposia en WDW Educatie. In 2008 werd onder leiding van *Afterall* redacteur Melissa Gronlund (UK) in samenwerking met tien MA studenten in het kader van het *Critics* symposium gewerkt aan een katern voor de *Rotterdam Dialogues* publicatie. Uit al deze projecten bleek dat educatie gebruikt kan worden als een platform om het jonge publiek een serieuze,

actieve en interessante plaats te bieden binnen de instelling en daarmee in de kunstwereld.

De basis die Witte de With structureel aanbiedt aan alle niveaus van het onderwijs bestaat uit rondleidingen en introducties, daarnaast is er het filmprogramma *It's all about music* en het jaarlijkse cultuurtraject *Kunst van Nu* voor leerlingen van het voortgezet onderwijs. *It's all about music* bestaat uit een selectie van (korte) films en video's van diverse kunstenaars, zoals David Blandy, Iain Forsyth & Jane Pollard, Matt Stokes en Jesper Just, die al eens te zien geweest zijn in tentoonstellingen van Witte de With. Dit programma kan los van de tentoonstellingen worden bezocht, wat een ruime mate van flexibiliteit oplevert.

Witte de With heeft in 2008 een eigen groep jongvolwassenen opgeleid voor de begeleiding van educatieprogramma's en rondleidingen. Zij zijn voor langere tijd aan Witte de With verbonden en worden geworven uit talentontwikkelingstrajecten of stages. De groep rondleiders in 2008: Anna Schöning, Kim Helbers, Kirsten de Graaf, Sammie Oostrum.

Stages en afstudeeropdrachten

Stages vormen een belangrijk onderdeel van WDW Educatie. In 2008 waren weer verschillende jonge mensen op die manier aan het educatieprogramma verbonden. Sammie Oostrum had een werkervaringsplaats van twee dagen in de week, Kirsten de Graaf deed haar afstudeerstage in het kader van de opleiding docent beeldende kunst aan de Willem de Kooning Academie Rotterdam, Esra Yalçiner, vierdejaars leerling theoretische leerweg van het VIA Melanchthon, werkte gedurende vier maanden één middag per week aan *JET*, en Annemarie Timmermans werkte drie maanden als stagiair mee aan *JET* in het kader van haar studie Algemene Cultuurwetenschappen aan de Erasmus Universiteit Rotterdam.

Samenwerkingen met onderwijs- en kunstinstituten

Witte de With werkte samen met de SKVR als deelnemer aan het cultuurtraject en met de Willem de Kooning Academie docentenopleiding, Nederlands fotomuseum, TENT, en Boijmans van Beuningen aan de module museumgids. Samenwerking was er tevens met de PABO en Vrijetijdsmanagement, beiden van de Hogeschool Rotterdam, en diverse andere hogescholen en universiteiten, binnen en buiten Rotterdam. Daarnaast nam Witte de With deel aan het Rotterdams Educatie Netwerk van musea en kunstinstituten.

In het kader van het *Speak Out* project is samengewerkt met de RRKC en Coolpolitics. Tijdens *JET* is samengewerkt met vormgevers Kummer en Herrman, Utrecht, cartoon-

P.34

tekenaar Trik heeft Esra Yalçiner begeleid in het tekenen en bedenken van haar cartoons, Petra Stavast gaf begeleiding met betrekking tot de fotografie, Sam Gerrits verzorgde de begeleiding bij het schrijven, Lida Iburg coachtte in interviewtechnieken, Raymond Frenken gaf een workshop kunstkritiek en tot slot was Karin Schipper een halfjaar freelance projectassistent. Zo'n dertig kunstenaars hebben belangeloos meegewerkt aan *JET* in de vorm van het ontvangen van de redactie in hun atelier, het beantwoorden van vragen en het geven van advies en feedback met betrekking tot vorm en inhoud van de publicatie. De namen van deze kunstenaars staan in de danklijst achter in dit jaarverslag.

Aantallen + contacturen

In totaal maakten zo'n 505 personen een rondleiding of introductie mee, waarvan 26 betaalde rondleidingen verzorgd voor in totaal 405 personen: voor het Voortgezet Onderwijs met totaal 192 leerlingen; voor Hoger Onderwijs / universiteiten met totaal 170 studenten; en voor algemeen publiek met totaal 43 deelnemers. Daarnaast zijn er voor in totaal zo'n 100 mensen introducties op tentoonstellingen verzorgd: aan Zwitserse collectioneers o.l.v. Beatrix Ruf; Cultuurnetwerk Nederland; Curatorial Training Program van de Appel; Piet Zwart Institute; de Mondriaan Stichting en medewerkers van De Vleeshal. In 2008 namen 94 leerlingen deel aan het filmprogramma *It's all about music*. Van dit programma wordt met name in de opbouwperiodes van tentoonstellingen gebruik gemaakt. Tijdens de tentoonstelling van Geoffrey Farmer vond een maand lang het cultuurtraject *Kunst van Nu* plaats, in samenwerking met de SKVR. Ongeveer 400 jongeren uit het tweede leerjaar van het voortgezet onderwijs brachten actief drie uur door bij Witte de With.

In 2008 zijn aan werkgroepen en studentenbegeleiding voor verschillende modules en afstudeerprojecten vele contacturen besteed. Met betrekking tot de eigen speciale talentontwikkelingsprojecten waren de contacturen met de deelnemers aan *Speak Out* in de periode januari tot en met april ruim 50 uur per deelnemer, met een totaal van vijftien deelnemers. Het intensieve *JET* project zorgde voor in totaal 192 contacturen per deelnemer, met een totaal van vijf deelnemers.

Het magazine *Where do we go from here?* had een oplage van 2500, waarvan er 2000 werden verspreid door heel Nederland. De website *Where do we go from here?* trok in de maand maart ruim 700 bezoekers en had 2300 hits per dag. Het event *Where do we go from here?* op 19 maart werd bezocht door bijna 300 mensen.

Het aantal deelnemers aan de masterclasses van William Hunt was respectievelijk acht voor studenten van de Willem de Kooning, en zes voor de open masterclass. Samen goed voor 45 contacturen per deelnemer. Het aantal bezoekers van de twee publieke presentaties van deze masterclasses was respectievelijk vijftientig en veertig.

Aan de *Critics* workshop o.l.v. Melissa Gronlund (redacteur *Afterall*) en WDW Educatie deden tien MA studenten mee (afkomstig van de universiteiten van Amsterdam en Utrecht, Artez Academie voor Beeldende Kunsten Arnhem en het Piet Zwart Instituut, Rotterdam). Hierin werd voor een totaal van 40 uur per deelnemer geïnvesteerd.

In totaal kwamen er 1043 jonge mensen in 2008 op een actieve manier in aanraking met het educatieprogramma van Witte de With, excl. de lezers van het *Where do we go from here?* magazine en de website en de (passieve) bezoekers aan de presentaties van de masterclasses of events. (In 2007 waren dit er 1035, nagenoeg gelijk gebleven).

Het totaal aantal contacturen dat WDW Educatie in de talentontwikkelingstrajecten en projecten stopte is in 2008 aanzienlijk gestegen, er waren intense projecten, met een totaal van 2790 contacturen. In modules in samenwerking met opleidingen werden 250 contacturen gestoken. Dit maakt voor 2008 een totaal van 3040 contacturen. (In 2007 was dit 1700, aanzienlijk lager, maar tellingen lijken niet helemaal vergelijkbaar, een manco dat in 2009 onze volle aandacht zal genieten). Het totaal aantal mensen dat actief en passief in aanraking kwam met het educatieprogramma in 2008 is gestegen, met name ook door de verspreiding van het magazine en de oprichting van de *Where do we go from here?* website, die het bereik sterk vergroten. Ook het totaal aantal contacturen is gestegen ten opzichte van 2007, met name door de intensiteit van de trajecten: er werden lange dagen gemaakt over lange perioden.

**‘JE BENT TOCH BEZIG
MET KUNST EN DAT IS
HETGEEN WAT IEDEREEN
BINNEN DE GROEP BINDT,
DAT JE DAAR EEN BOVEN-
GEMIDDELDE INTERESSE
IN HEBT. DAT JE DAAR OP
EEN BOVENGEMIDDELD
NIVEAU OVER WIL PRATEN.
DAT VIND IK FIJN AAN
SPEAK OUT.’**

P.36

WDW UITGEVERS

De publicaties van Witte de With bieden verdiepende informatie over haar activiteiten, reflecteren op de wereldwijde ontwikkelingen in de kunsten en leggen deze inzichten vast voor de toekomst, beschikbaar voor een wereldwijd publiek. Witte de With streeft naar een autonoom, coherent publicatiebeleid en een groter publieksbereik. Het perspectief van het publicatiefonds is internationaal; co-publicaties verstevigen onze positie in het internationale netwerk en maken ons onderdeel van de voorhoede in het discours rond hedendaagse kunst. Met haar fonds bereikt Witte de With andere publieksgroepen dan met haar tentoonstellingen.

WDW Uitgevers legde in ook haar boekenfonds in 2008 de nadruk op individuele kunstenaars door het uitbrengen van monografieën, kunstenaarsedities en Source Books. Ook werd de eerste uitgave in de nieuwe serie *Reflections* uitgebracht, een reeks één essay geschriften van hedendaagse kritische denkers, waarmee Witte de With de contextuele onderbouwing van haar programma een discursief kader geeft. De eerste uitgave werd geschreven door Diedrich Diederichsen, *On (Surplus) Value in Art*. In 2008 continueerden we de samenwerking met prijswinnende en baanbrekende vormgevers Kummer & Herrman, Utrecht.

In 2008 verscheen één titel in de in 2006 gelanceerde reeks Source Books, over het werk van Geoffrey Farmer, een tekstboek in pocketformaat ontworpen door Kummer & Herrman, Utrecht. Source Books geven contextuele informatie en bieden een ingang tot de praktijk van een specifieke kunstenaar of thema. Begin 2009 volgt het Source Book bij het werk van Annette Kelm. Bij een aantal tentoonstellingen verschenen bijzondere kunstenaarsedities: Gareth Moore bracht een editie uit met geschriften van Viktor Schauburger; Keren Cytter schreef de novelle *The seven most exciting hours of Mr. Trier’s life in twenty-four chapters* over de eerste uren uit het leven van filmmaker Lars von Trier; en William Hunt maakte een editie met een bodyprint, het resultaat van een van zijn performances. Monografieën werden, in co-publicatie met tentoonstellingspartners, uitgebracht bij de tentoonstellingen van Manon de Boer en Ian Wallace. In 2009 volgen de Saâdane Afif en Liam Gillick monografie. WDW Educatie bracht een eerste magazine uit, *Where do we go from here?* geschreven en samengesteld door het jonge *Speak Out*team. In de nabije toekomst staan meer uitgaven van WDW Educatie op het programma, zoals het *JET* boek en het katern in de publicatie bij de *Rotterdam Dialogues* symposiumreeks. Vergeleken met vorig jaar is het totaal aantal titels over 2008 meer bescheiden, maar dit is te verklaren door het feit dat een aantal titels die wij in 2008 hadden willen of zullen uitbrengen, zijn doorgeschoven naar begin 2009. Over 2009 zullen de cijfers daardoor in verhouding hoger uitvallen.

Distributie

De publicaties van WDW Uitgevers zijn uiteraard te koop in of te bestellen bij (voor particulieren) Witte de With. Voor de professionele distributie werkt Witte de With, als kleine uitgever, samen met erkende nationale en internationale distributeurs vanwege voordelen van schaal en specialisatie.

Titels worden verspreid via D.A.P., New York (alleen USA), online catalogus www.artbook.com; Cornerhouse, Manchester (alleen UK en Ierland), online catalogus www.cornerhouse.org; Idea Books, Amsterdam, (Nederland, en alle andere landen) online catalogus www.ideabooks.nl. Distributie-afspraken van uitgaven gemaakt in coproductie wijken hiervan veelal af. Coproducties met Sternberg Press worden verspreid via Sternberg Press, Berlijn/New York, www.sternberg-press.com en daarnaast via de volgende distributeurs: Vice Versa Vertrieb, Berlijn (Europa – m.u.v. Frankrijk, Benelux, UK), www.vice-versa-vertrieb.de; les presses du reel, Dijon (alleen Frankrijk & Benelux), www.lespressesdureel.com; Art Data, Londen (alleen UK), www.artdata.co.uk; RAM Publications & Distribution, Santa Monica (alleen USA), www.rampub.com. De publicatie van Manon de Boer wordt verspreid via Revolver/Vice Versa Vertrieb (voor Europa en Azië), online catalogus www.vice-versa-vertrieb.de.

Where do we go from here? met bijdragen van Nina Boas, Vincent Cardinaal, Katinka van Gorkum, Winny de Jong, Rik van der Pluym, Hugo van de Poel, Karin Schipper, Pim Top, Natasja de Vries, Marlou Vrijssen, Gino van Weenen, Aline Yntema, Lise van Zaal en Weronika Zielinska
 Redactie Belinda Hak
 Ontwerp Kummer & Herrman, Utrecht
 Oplage 2500 ex., Nederlands
 Verschenen maart 2008

William Hunt Tempting Fate By Swimming Alone met een compilatie van teksten samengebracht door Sally O’Reilly, getiteld “A Litany of Stoppages”. Deze selectie bevat teksten van romanschrijvers, filosofen, journalisten en humoristen, en biedt inzicht in de verreikende ontmoetingen met de romantische figuur van de kunstenaar, performance “stress” en onze cultureel bepaalde fascinatie met fysieke dwang.
 Redactie Belinda Hak, Monika Szewczyk
 Ontwerp Atelier Carvalho Bernau, Den Haag
 Oplage 500 ex., Engels
 Verschenen september 2008
 ISBN 978-90-73362-83-3

Geoffrey Farmer met teksten van Nicolaus Schafhausen, Diedrich Diederichsen, Thierry Davila en Vanessa Desclaux, Zoë Gray
 Redactie Zoë Gray, Nicolaus Schafhausen en Monika Szewczyk
 Ontwerp Kummer & Herrman, Utrecht
 Oplage 1200 ex., Engels
 Verschenen mei 2008
 ISBN 978-90-73362-79-6

P.37

Manon de Boer met teksten van Elena Crippa, Lars Bang Larsen, Chus Martinez, Suely Rolnik en John Wozencroft/Tobi Meyer.
 Co-uitgevers Frankfurter Kunstverein, Frankfurt, Revolver Verlag, Berlijn
 Samenstelling en redactie Chus Martinez, Nicolaus Schafhausen en Monika Szewczyk
 Ontwerp Maureen Mooren
 Oplage 1000 ex., Engels
 Verschenen juni 2008
 ISBN 978-90-73362-80-2

Gareth Moore As A Wild Boar Passes Water excerpts from the writings of Viktor Schauburger (1885-1958), met teksten van Viktor Schauburger, Callum Coats, Olof Alexandersson, Gretl Schneider
 Samengesteld door Gareth Moore
 Redactie Zoë Gray en Monika Szewczyk
 Ontwerp Will Holder
 Oplage 500 ex., Engels
 Verschenen april 2008
 ISBN 978-90-73362-82-6

On (Surplus) Value in Art met tekstbijdrage van Diedrich Diederichsen, eerste publicatie in de reeks Reflections
 Co-uitgever Sternberg Press, Berlijn/New York
 Redactie Nicolaus Schafhausen, Caroline Schneider en Monika Szewczyk
 Ontwerp Kummer & Herrman, Utrecht
 Oplage 1500 ex., Duits/Engels/Nederlands
 Verschenen oktober 2008
 ISBN 978-90-73362-80-2 / ISBN 978-1-933128-50-4

The seven most exciting hours of Mr. Trier’s life in twenty-four chapters een novelle van Keren Cytter gebaseerd op een televisie-interview met de befaamde Deense filmmaker Lars Von Trier
 Co-uitgevers STUK Kunstencentrum, Leuven, Sternberg Press, Berlijn/New York
 Redactie Monika Szewczyk
 Ontwerp Surface, Frankfurt/Berlijn
 Oplage 1000 ex., Engels
 Verschenen oktober 2008
 ISBN 978-1-933128-41-2

Ian Wallace – A Literature of Images met teksten van Vanessa Joan Müller, Jacques Rancière, Dieter Roelstraete, Monika Szewczyk, Beatrix Ruf, Nicolaus Schafhausen, Renske Janssen en Ian Wallace
 Co-uitgevers Kunstverein für die Rheinlande und Westfalen, Düsseldorf, Kunsthalle Zurich, Zürich, Sternberg Press, Berlijn/New York
 Redactie Renske Janssen en Monika Szewczyk
 Ontwerp Surface, Frankfurt/Berlijn
 Oplage 2000 ex., Engels
 Verschenen december 2008
 ISBN 978-1-933128-51-1

COMMUNICATIE

Onder het directoraat van Nicolaus Schafhausen blijft het continu aanscherpen en evalueren van het communicatiebeleid prioriteit: beeldvorming en zichtbaarheid zijn sleutelementen in de positionering van ons instituut en van groot belang voor de aandacht van het publiek. Programmatisch hebben wij het de pers niet makkelijk gemaakt met de opzet van het tentoonstellingsprogramma waarbij grote en kleine solo’s zich in een snel tempo afwisselden, elkaar deels overlappend. Ook het feit dat de solo’s die plaatsvonden in de architectonische structuur van Liam Gillick steeds maar een maand duurden, lijkt ons parten te hebben gespeeld. De meer grootschalige solotentoonstellingen, van Gillick zelf, en ook Ian Wallace, kregen meer én positieve persaandacht, in Nederland, maar als vanouds ook – vooral – in de buitenlandse pers. Uiteraard wordt ook in 2009 weer intensief geïnvesteerd in persoonlijke contacten met de lokale en (inter)nationale pers. Het symposium *Rotterdam Dialogues: the Critics*, bracht zo’n 30 (inter)nationale kunstcritici naar Rotterdam, waarmee wij voor de toekomst belangrijke contacten hebben gelegd.

Organisatorisch is in de loop van 2008 het voorheen tweesporen communicatiebeleid (internationaal en nationaal) meer geïntegreerd geraakt. Het is ook een beweging richting de nieuwe organisatiestructuur in het kader van het cultuurplan 2009 – 2012, waarin sprake zal zijn van één fulltime en allround communicatiemedewerker.

De vormgeving heeft per januari 2008 een nieuw gezicht gekregen. Studio Kummer & Herrman heeft een kleurrijke lijn communicatie items ontworpen met een in het oogspringende vormgeving; een zg. “drip” die uitwaaiert vanuit een hoek van het item. Naast de terugkerende tentoonstellingflyers, biedt de lijn ook mogelijkheden voor meer uitgebreide folders voor het theorieprogramma en flexibele vormen van informatievoorziening, zoals ondermeer de zaalteksten. Tevens is er in het afgelopen jaar een publicatieoverzicht geproduceerd en een algemene informatiebrochure over Witte de With, die ingezet wordt voor meer algemene publieksacties. De items in deze reeks bieden ruimte aan meer specifieke informatie over de projecten dan voorheen, maar zijn tegelijkertijd flexibel en op relatief korte termijn te produceren. Witte de With heeft er voor gekozen een extra investering te doen en de uitnodigingskaart tweetalig te drukken om zowel haar internationale publiek als het lokale goed te kunnen blijven bedienen. De nieuwe reeks is door het internationale grafisch vakblad *Graphik* in 2008 bekroond als een van de 50 beste huisstijlen van culturele instellingen wereldwijd.

P.38

Vanaf 2008 is Witte de With gaan samenwerken met distributiebedrijf JAM, waarmee zij voor elke tentoonstelling een specifieke flyercampagne uitzet om potentiële nieuwe doelgroepen te bereiken. Zo richtte de campagne voor de tentoonstelling van Keren Cytter, die in haar werk de conventies van mainstream cinema en theater uittest, zich specifiek op de Rotterdamse theaters en filmzalen en werd voor de tentoonstelling van William Hunt die in zijn werk speelt met de iconografie van popcultuur en muziek, een nadruk gelegd op retail locaties (kleding en muziek) voor jongvolwassenen tussen 20 en 35.

De perssamenwerking met de Appel is in 2008 uitgebreid met een samenwerking met BAK, Utrecht en het Van Abbemuseum, Eindhoven. De vier instellingen hebben ten behoeve hiervan een genereuze subsidie van de Mondriaan Stichting ontvangen en zullen tussen september 2008 en september 2009 een twaalftal internationale journalisten kunnen uitnodigen voor een tour langs de Nederlandse hedendaagse kunstscene. In 2008 hebben in het kader van deze samenwerking *Art Forum* redacteur TJ Demos en freelance curator en journalist van de Canadese *Fillip review* Jordan Strom een bezoek gebracht aan de instellingen, maar ook aan de Brussels Biennial. Er wordt gezocht naar een interessante spreiding van journalisten vanuit diverse continenten en achtergronden.

De eind 2007 ontwikkelde online publieksenquête is in 2008 geregeld onder de aandacht van het publiek gebracht en heeft (stand van zaken eind 2008) ruim 300 reacties opgeleverd van zo'n 200 Nederlandse respondenten en 100 buitenlandse. In 2009 zullen de gegevens in een rapport worden uitgewerkt. Voor het jaarverslag is het interessant de volgende voorlopige uitkomsten te vermelden. Alle 200 Nederlandse respondenten zijn tevens bezoekers van Witte de With. 24 van de 100 buitenlandse (dwz geen Nederlandse nationaliteit) gaven aan nog nooit in Witte de With te zijn geweest, 14 incidenteel, 62 regelmatig of vaak.

Profiel

Uit de vragenlijsten blijkt een beeld van de Witte de With bezoeker dat aansluit bij onze beeldvorming. De Witte de With bezoeker is een trouwe bezoeker, jong, gemiddeld 34 jaar, hoogopgeleid HBO/WO niveau (veel MA's) op het gebied van kunst, en ook zelf werkzaam in de kunstwereld. 70% van de Nederlandse bezoekers woont in de randstad, gelijkmatig verdeeld over de vier grote steden. Buitenlandse respondenten wonen letterlijk verspreid over de hele wereld, alle continenten zijn vertegenwoordigd, met een oververtegenwoordiging van de grote steden in de Europese landen en de VS. Respondenten zijn regelmatig verdeeld over de inkomensgroepen, en slechts een kwart van de bezoekers heeft (al) een gezin.

Interesses

Onze bezoekers zijn inhoudelijk gericht op een uitdagend, experimenteel en cultureel divers programma. Witte de With bezoekers zijn fanatiek, 75% gaat meer dan tien keer per jaar naar een (kunst)museum of tentoonstelling, en 25% gaat daarnaast meer dan tien keer per jaar naar andersoortige musea. Ook de bioscoop en het filmhuis worden frequent bezocht. Podiumkunsten lijken iets minder populair.

De bezoekers geven aan zowel vanuit professioneel oogpunt als ook uit persoonlijke interesse Witte de With te bezoeken. Nederlandse Witte de With bezoekers zijn ook trouwe bezoekers van Boijmans, het NAI en het IFFR, maar noemen minder vaak TENT.. Vermoedens worden bevestigd dat de (Nederlandse) WDW bezoekers ook frequente bezoekers zijn van Comité van Roosendaal collega's de Appel, het Van Abbemuseum, en het Muhka, maar ook de Pont, het Stedelijk Museum, Lokaal 01, NP3 Groningen, PAKT, extrapool, Worm, GEM, Stroom en het Bonnefanten Museum worden bezocht. Buiten Nederland gaat met naar de grote hedendaagse kunstinstellingen en moderne musea; Tate Modern, SF Moma en MOMA New York, KW Berlijn, de Guggenheim musea, Macba, Mumok, diverse kunsthallen en kunstverenigen, en alle internationale biënnales: Venetië, maar ook Havana, Sydney, Sjanghai, Sao Paulo en Berlijn. Het culturele profiel dat duidelijk uit de gegevens blijkt is dat van een internationaal georiënteerde, hedendaagse kunstprofessional.

Aanvullende voorzieningen

Bijna 80% geeft aan een boekwinkel op prijs te stellen. Bijna 50% vind het belangrijk dat een kunstcentrum een café of restaurant heeft. Ongeveer 30% van de respondenten zou graag een garderobe en/of kluisjes in Witte de With terug vinden. Een klein deel, 10%, wil graag een intensiever bezoek brengen en gebruik maken van een mediatheek en toegang tot internet. Dat impliceert dat het bezoek een aanleiding kan zijn voor sociale contacten en uitwisseling en dat het kunstcentrum daar een rol in kan hebben.

Waardering en bekendheid tentoonstellingen

De *overall* waardering voor het programma van Witte de With is een ruime 7,5. *Body politic*s scoorde een dikke 7. Publiekswaardering voor Liam Gillick is een gemiddelde 8, met uitschieters naar boven maar ook een aantal vernietigende 2-en.

De meest effectieve manier om ons publiek te bereiken blijkt via via en mond op mond reclame. Daarnaast antwoordt een flink aantal respondenten dat Witte de With altijd bezocht wordt indien zij Rotterdam aandoen, of wel dat zij alle tentoonstellingen bezoeken.

‘IT IS FOLLY TO BE INDIFFERENT TO DIEDERICHSEN’S CAREFUL ANALYSIS, PARTICULARLY AS IT IS SHAPED BY AN INTENT TO DEMYSTIFY POPULARLY HELD IDEAS ABOUT THE INSCRUTABILITY OF ART-WORK PRICES.’

‘KUNST IN EEN WERELD DIE OPHOUDT TE DENKEN EN KIJKEN IS LOUTER NOG DECOR. EEN BEELDENTUIN WAARIN DE MENS ZICH GEDACHTELOOS ROND- WENTELT.’

P.41

Witte de With blijkt met name gewaardeerd te worden om haar constante kwaliteit, niet om “blockbusters”, waarbij de afwisseling in het programma, het experimentele, het verrassende hoog scoort, mensen waarderen een uitgesproken “Witte de With identiteit”. Het programma wordt gerelateerd aan de sterke identiteiten van de diverse directeuren, zoals blijkt uit de waardering van een respondent voor “alles wat Catherine David bedacht”, of van dezelfde respondent “bijna alles wat Nicolaus Schafhausen bedenkt, op *Body politic*x en Liam Gillick na”. Deze laatste twee tentoonstellingen worden het vaakst genoemd in de waardering van respondenten, zowel als meest positief als meest negatief. Controverse blijkt te bekliven.

Verdiepende programma’s

Worden door een relatief kleine groep bezoekers bezocht maar scoren in waardering een gemiddelde van boven de 8. Daarnaast geeft een ruime 60% van de bezoekers aan geïnteresseerd te zijn in meer laagdrempelige *Meet & Greet*s en *Artist’s talks*.

Media en informatie voorziening

De meest gelezen kranten onder onze Nederlandse bezoekers zijn *NRC*, *Volkskrant* en *Trouw*, ook gelezen worden *Metropolis M*, *Groene Amsterdammer*, *Tubelight*, in mindere mate *Kunstbeeld* en overige (internationale) kunstbladen. Er zijn slechts een paar glossy lezers, wat niet impliceert dat hier niet aan publiek te winnen is. Buitenlandse bezoekers lezen *The New York Times*, *The Guardian*, de *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, *Der Spiegel*, *El Pais*, *Le Monde*, om de meest bekende te noemen, en de internationale vakbladen als *Artforum*, *Flash Art*, *Art Press*, *Afterall*, *Texte zur Kunst*, onder andere. De meeste informatie echter halen mensen via de websites én de emailingen van de te bezoeken kunstinstellingen zelf, wat impliceert dat ze weten waarnaar ze zoeken. *E-flux* wordt ook regelmatig genoemd, evenals Google.

Bijna alle communicatiemiddelen van Witte de With zelf worden over het algemeen positief beoordeeld, het is helder, inzichtelijk, informatief en men is tevreden over het taalgebruik en de opvallendheid. Een klein maar bevredigend deel van de respondenten heeft zich ingeschreven voor de (email) nieuwsbrief.

P.42

WEB

www.wdw.nl en educatie.wdw.nl

Witte de Withs website speelt een spilfunctie in de communicatie van het programma en ontsluit de context van de presentaties op verschillende niveaus. De website is volledig tweetalig (Engels/Nederlands), en heeft daarnaast een op zich zelfstaande educatieve website. Informatie bij het programma van Witte de With is uitgebreid en actueel. In 2007 is Witte de With begonnen met het aanbieden van audio-opnamen van lezingen en artist's talks in de vorm van MP3 bestanden, waaraan in 2008 een vervolg is gegeven.

Het aantal mensen dat de website van Witte de With bezocht is in vergelijking met het jaar 2007 (weer) gestegen en er lijkt vooralsnog geen einde te komen aan deze gestage groei. Dit kan verklaard worden door de continu aandacht – met link naar www.wdw.nl – die in alle publiciteitsuitingen wordt geschonken aan de website, en door het structureel gebruik maken van de mogelijkheden van de emailingen naar de diverse publieksgroepen. In 2008 heeft Witte de With daarnaast ook meer gebruik gemaakt van de mogelijkheden van netwerksites, met name Facebook, voor de via via verspreiding van publiciteit voor tentoonstellingen en events. Educatie maakt daarnaast gebruik van eigen websites en logs, zoals in 2008 www.wheredoyougofromhere.nl.

De cijfers voor www.wheredowegofromhere.nl over 2008 zijn: 2.207 unieke bezoekers, en 280.209 hits. De cijfers voor www.wdw.nl over 2008: 167.941 unieke bezoekers en 5.715.108 hits. Ter vergelijking, de cijfers over 2007: 117.310 bezoekers en 4.797.003 hits.

VRIENDEN

De Vriendengroep van Witte de With heeft in 2008 een bescheiden groei gemaakt. Het uitgangspunt van het programma, de uitwisseling van ideeën tussen stafleden en deelnemers, blijft gehandhaafd evenals het bieden van een breed perspectief op de hedendaagse kunstwereld door collega-instellingen en andere culture partners in het programma te betrekken. In het activiteitenprogramma wordt gezocht naar een afwisseling tussen bezoeken aan belangrijke manifestaties elders, die een verwantschap vertonen met het programma van Witte de With, en ontvangst binnenshuis met betrokken kunstenaars en/of stafleden.

Witte de With maakt zich op voor een aantal vriendenweringsacties in 2009, zoals ondermeer een samenwerking met magazine *Kunstbeeld* in het kader van de *Prix de Rome* en het wekelijks opinieblad *de Groene Amsterdammer* in het kader van *Rotterdam Dialogues*. Ook wordt in 2009 het Vriendenprogramma prominenter onder de aandacht gebracht tijdens openingen en andere publieksactiviteiten.

Activiteiten 2008

16 feb bezoek aan kunstenaarsinitiatief B.A.D. Foundation, kunstenaars Ties Ten Bosch en Hidde van Schie ontvangen de Vrienden voor studiobezoeken. o.l.v. Paul van Gennip

15 mrt rondleiding Liam Gillick door Zoë Gray gevolgd door een bezoek aan de tentoonstelling van Wiel Arets in het NAI

22 jun bezoek aan Sonsbeek 'Grandeur'. Ontvangst en rondleiding door assistent-curator Sonsbeek Patricia Pulles

03 jul excursie naar kunstcentrum Wiels in Brussel voor een bezoek aan de tentoonstelling *Mike Kelly. Educational Complex Onwards: 1995 – 2008*. Rondleiding door assistent-curator Devrim Bayar. Gevolgd door de *Cornerstones* lezing over Mike Kelly door John C. Welchman in Witte de With

27 sept meet and greet met William Hunt en rondleiding door de tentoonstelling *Tempting Fate, Swimming Alone* door Belinda Hak

25 okt bezoek aan *Brussels Biennial 1* met rondleiding door Florian Waldvogel

13 dec afternoon tea en rondleiding door de tentoonstelling *A Literature of Images* en ontvangst door curator Renske Janssen

P.43

BEZOEKERS

TENTONSTELLING	BEZOEKERS	TENTONSTELLING	JAAR	UNIEKE BEZOEKERS	WEBSITE	HITS
Liam Gillick	19-01 – 30-03	4.209	2008	167.941	5.715.108	
Manon de Boer	25-01 – 01-03	2.450	2007	117.310	4.797.003	
Keren Cytter	01-03 – 30-03	1.090	2006	72.825	4.161.778	
Totaal	19-01 – 30-03	4.209	2005	57.328	4.054.017	
Geoffrey Farmer	03-04 – 01-06	3.020	2004	55.620	4.178.100	
Gareth Moore	03-04 – 10-05	1.948	2003	58.087	2.609.472	
Claire Fontaine	10-05 – 08-06	1.190	2002	79.155	2.520.404	
Totaal	03-04 – 08-06	3.138	2001	59.779	1.900.920	
Annette Kelm	13-06 – 24-08	1.975	2000	34.990	1.281.347	
Saâdane Afif	13-06 – 24-08	1.975	1999	30.031	1.753.227	
Totaal	13-06 – 24-08	1.975				
William Hunt / Sung Hwan Kim	12-09 – 26-10	4.940				
Ian Wallace	07-11 – 31-12	1.944				
TOTAAL		16.206*				266

* Incl bezoekers Cultuurtraject, theorieprogramma's en openingen, excl. 5000 bezoekers Museumnacht, bezoekers *Brussels Biennial* en *Bircken/Denny* in Blickle Foundation, Kraichtal, en tentoonstellingspartners.

Ten opzichte van 2007 (19.651) is het bezoekersaantal gedaald en zijn we (terug) op het gemiddelde niveau over de afgelopen 20 jaar van 16.000 bezoekers. Het lijkt of dit ons kernpubliek is.

Niet meegeteld in het overzicht zijn de bezoekers aan Museumnacht (5000) en de twee tentoonstellingen die in 2008 op locatie werden geprogrammeerd, waarvan onze bijdrage aan de *Brussels Biennial* 25.000 bezoekers trok. Daarnaast was er de tentoonstelling *Bircken/Denny* op locatie in de Ursula Blickle Foundation in Kraichtal. Ook niet meegeteld zijn de bezoeken aan de (internationale) partners van de tentoonstellingen van *Liam Gillick* (Kunsthalle Zürich en Kunstverein München in 2008), *Manon de Boer* (Frankfurter Kunstverein) en *Ian Wallace* (Kunsverein für die Rheinlande und Westfalen, Düsseldorf, en Kunsthalle Zürich).

P.44

PERSARTIKELEN

overzicht, 2008

De afkortingen in de tabel hieronder verwijzen naar de afkortingen van de persartikelen die op deze pagina worden genoemd.

Afkortingen		
ALG	Algemeen	
AK	Annette Kelm	
BB	Brussels Biennial 1	
BP	Bodypoliticx	
CF	Claire Fontaine	
CR	Changing Roles	
FW	Florian Waldvogel	
KSH	Kummer & Herrman	
LG	Liam Gillick	
MDB	Manon de Boer	
MN	Museumnacht	
NS	Nicolaus Schafhausen	
PVJK	Prijis voor de Jonge Kunstkritiek	
PDR	Prix de Rome	
RD	Rotterdam Dialogues	
RO	Rotterdam Bas Princen	
SA	Saādane Afif	
SS	Shared Space	
VB	Venetïë Biënnale	
WDWGFH	Where do we go from here?	
WH	William Hunt	
DIV. ED.	Diverse edities	

Januari
10 jan, Provinciale Zeeuwse Courant Rolf Bosboom, Niet alleen maar op de winkel passen, ALG
15 jan, Metro Wouter Scheepstra, Ik zoek altijd het grensgebied op, ALG
17 jan, de Volkskrant Rob Gollin, Tastende theoreticus, ALG
18 jan, Happy Mess Hoezo toeval?, RO
18 jan, Mrs. Deane A new book by Bas Princen, RO
18 jan, Tubelight Mischa Andriessen, De mythe dat het altijd allemaal anders moet, CR
21 jan, NRC Handelsblad Bas Blok-ker/Sandra Smallenburg, Een ongedwongen jonge die net-niet op zijn plaats is, ALG
22 jan, AD Rotterdam's Dagblad Carel van der Velden, Een tussenpauz met brandende ambitie, ALG
23 jan, NRC Next Bas Blokker/ Sandra Smallenburg, Deze man is een kijker, ALG
25 jan, De Groene Amsterdammer Bert Mebius, Ik ben niet bang voor onduidelijkheid, LG
25 jan, HP/De Tijd Sandra Jongenelen, Het museum kan veel meer, ALG
27 jan, www.tagesanzeiger.ch Paulina Szczesniak, Die etwas andere Retrospektive, LG
28 jan, BN De Stem Kristel herinnert zich Parijs, tweemaal, MdB (div. ed.)
28 jan, AD Actrice Sylvia Kristel herinnert zich Parijs, MdB (div. ed.)

29 jan, FAZ.NET Julia Voss, Ein Ausblick auf die Zukunft der Skulptur, LG
29 jan, Frankfurter Allgemeine Zeitung Julia Voss, Ein Ausblick auf die Zukunft der Skulptur, LG
29 jan, Tagesanzeiger Paulina Szczesniak, Die etwas andere Retrospektive, LG
jan, Artforum Lilian Haberer, Liam Gillick, LG
jan, Architectuur NL Rotterdam, Bas Princen en Christophe van Gerrewey, BP
jan, Dimi Liam Gillick, LG
jan, art Gerhard Mack, Meister der Täuschung, LG
jan/feb, Tubelight Liam Gillick, LG
jan/feb, Tubelight Florian Waldvogel/Erik Visser, Goodnight and good Luck, BP
jan/feb, bron onbekend Ana Elena Mallet, Un proyecto, cuatro sedes-tres perspectivas y un corto escenario, LG

Februari
01 feb, NRC Handelsblad Janneke Wesseling, Dreigende leegte, LG/MdB
04 feb, http://vernissage.tv
Liam Gillick: Three Perspectives and a Short Scenario/ KunsthalLe Zürich, LG
06 feb, De Standaard Lars Kwakkenbos, Omkijken naar de gevangenis, MdB
07 feb, AD Liam Gillick, LG
08 feb, de Gay Krant Kristel inconsistent, MdB
09 feb, Het Financieele Dagblad Frits de Coninck, Kunst over kunst, LG/MdB
11 feb, www.fr-online.de Sandra Danicke, Die Wirklichkeit hat nicht stattgefunden, MdB
14 feb, de Volkskrant Sacha Bronwasser, Scheiding der geesten, NS
14 feb, <H>ART Pieter van Bogaert, De tijd doet de rest, MdB/LG
15 feb, NRC Handelsblad Sandra Smallenburg, avontuurlijke tobber, CS
28 feb, AD Sterren wijzen de weg naar musea, MN
29 feb, Architectuur NL Rotterdam Bas Princen en Christophe van Gerrewey, Ro
29 feb, Residence Art Rotterdam 7 t/m 10 februari, NS
feb, Art Monthly Andrew Hunt, Tris Vonna-Michell, TVM
feb, Eigen Huis & Interieur Ontmoe-ten, SS

feb, Uitagenda Rotterdam Marleen Bos, Manon de Boer, MdB
feb, springerin Christa Benzer, Bodypoliticx, BP
feb, Uitagenda Rotterdam Marleen Bos, Manon de Boer, MdB
feb/mrt, Nero Luca lo Pinto, Bodypoliticx, Florian Waldvogel, BP

Maart
01 mrt, BEELDEN Carolien van Akker, Changing Roles. In gesprek met Renske Janssen, CR
05 mrt, Provinciale Zeeuwse Courant Rolf Bosboom, Afscheid met pijn in het hart, ALG
07 mrt, De Tijd TP, Brussels Biennial in verlengde van Expo 58, BB
11 mrt, www.artdaily.org Witte de With to present Geoffrey Farmer, GF
13 mrt, NRC Handelsblad kunst-redactie, Mondriaan Stichting wil 5 mln euro erbij, ALG
14 mrt, De Standaard Lars Kwakkenbos, Catastrofe in het museum, LG
14 mrt, NIW – Nieuw Israëlitisch Weekblad Jaron Beekes, Veront-rustende Videokunst, KC
15 mrt, NRC Handelsblad Janneke Wesseling, Rehbergers speelse blik op het vertrouwde, LG
16 mrt, 8weekly Marieke Voeten, Pieter Hugo winnaar KLM Paul Huf Award 2008, ALG
18 mrt, Archined Allard Jolles, Bidprentjes voor Rotterdam, RO
19 mrt, NRC Next Where do we go from here, Wdwgfh
mrt, ARTECONTEXT0 Liam Gillick retrospective exhibition at Witte de With, LG
mrt, exit express Bianca Visser, Liam Gillick, LG
mrt, SPIKE Daniel Baumann, Ines Gebetsroither, Three perspecti-ves and a short scenario, LG
mrt, Texte zur Kunst Sven Lütticken, Leben mit Abstraktion, LG
mrt/apr, Museumtijdschrift Liam Gillick, LG

April
01 apr, frieze Katie Kitamura, Liam Gillick, LG
18 apr, Art Review Chris Mooney, The Pretender, CF
26 apr, AD Rotterdam's Dagblad Carel van der Velden, Kunstinstel-lingen verbijsterd over ‘rampzalig’ advies, ALG
30 apr, Kunstbeeld Christine Vuegen, Walter Swennen, NS

30 apr, Museumtijdschrift Vitrine Liam Gillick, LG
apr, Zicht op Canadese kunstenaars doen verwonderen in Witte de With, GF/GM
apr/mei, Metropolis M Domeniek Ruyters, Redactioneel, leder mens is criticus, PVJK

Mei
01 mei, Artforum Jean Pierre Criqui, Translated from French by Jeanine Herman, Saādane Afif, SA
09 mei, NRC Handelsblad Claire Fontaine, CF
15 mei, NRC Handelsblad Tracy Metz, Swaab: Bezoekercijfers zijn niet heilig, ALG
16 mei, De Groene Amsterdammer BE(COM)ING DUTCH, ALG
16 mei, NRC Handelsblad Janneke Wesseling, Critici maken de kunst af, PVJK
16 mei, de Volkskrant Rutger Prontzen, Lof voor BAK, MAMA en Witte de With, ALG
17 mei, Trouw Arend Evenhuis, Wat beweegt de flaneur, ALG
21 mei, www.kunstmarkt.com Ulrich Raphael Firsching, Ein Engländer im Deutschen Pavillon, LG/VB
21 mei, www.presseportal.de Janneke Wesseling, Rehbergers tagsfraktion, Börsen: Auswärtiges Amt – falsch verstandene Künstler-Internationalität, LG/VB
22 mei, www.sz.online.de dpa, Brite gestaltet deutschen Pavillon, LG/VB
29 mei, www.cultuurnet.nl Rotterdam – 2 tentoonstellingen: Saādane Afif en Annette Kelm, SA/AK

Juni
07 jun, FD Persoonlijk Edo Dijster-huis, Provoceren en uitdagen, NS
09 jun, Artdaily Witte de With announces the publication of Manon de Boer, MdB
09 jun, Artforum Brian Sholis, Saādane Afif, SA
10 jun, NRC Handelsblad Domeniek Ruyters, Redactioneel, leder mens is criticus, PVJK
10 jun, www.art-magazin.de Alain Bieber, Nicolaus Schafhausen, Deutscher Pavillon, NS/VB
10 jun, www.artnet.de Hans Jürgen Hafner, Du bist Deutschland, LG/VB
10 jun, www.home.planet.nk Radio en TV Zenders in Nederland, SA
10 jun, www.sueddeutsche.de Holger Liebs, Die Zukunft verhält sich anders, LG/VB

P.45

De afkortingen in de tabel hieronder verwijzen naar de afkortingen van de persartikelen die op deze pagina worden genoemd.

10 jun, www.tagesspiegel.nl Chris-tina Tillmann, Ein Holzweg, LG/VB
10 jun, www.welt.de Uta Baier, Ein Brite für Deutschland, LG/VB
11 jun, www.photostart.nl 12 juni 17:00-19:00, AK
13 jun, www.undo.net Two exhibitons, SA/AK
16 jun, Artdaily Annette Kelm Exhibition Opens at Witte de With in Rotterdam, AK
30 jun, Kunstbeeld Rob Perrée, Liam Gillick, LG
jun, afterall Dieter Lesage, How to become dutch, ALG
jun, Magazin Economia 3
Guía Práctica de Róterdam, ALG
jun, 102/2008, Camera Austria Jens Asthoff, Annette Kelm, AK
jun/jul **Metropolis M** Francois Piron, Baby One More Time – Op herhaling bij Saādane Afif, SA
zomer 2008, art 21 Yann Ricordel, Saādane Afif, SA
zomer 08 SiCAmag Dutch attitude, ALG

Juli
01 jul, Architectural Digest UC, Gallery Weekend, NS
01 jul, art Alain Bieber, “Zeit für nichtdeutsche Sicht”, NS/LG/VB
02 jul **Gesine Borcherdt**, Total daneben, LG/VB
10 jun, <H>ART Sam Steverlyncx, Een knap staaltje van conceptuele durf, SA
17 jul, Volkskrant Domeniek Ruyters, Twijfel zaaien als methode, NS
18 jul, AD Carel van der Velden, Intrigerende blote man bespied Rotterdam, ALG
19 jul, FD Persoonlijk Edo Dijksterhuis, Appels, peren en een relletje, LG
30 jul, www.knack.be Prijs voor de Jonge Kunstkritiek, PVJK
30 jul, 3SAT Kulturzeit: Beitrag zum Duetschen Pavillon, VB
jul/aug, style Paul Feigelfeld, Saādane Afif Le Démon Répétitif, SA

Augustus
06 aug, Hamburger Abendblatt Waldvogel wird Chef des Kunst-vereins, FW
06 aug, Hamburger Abendblatt Führungswechsel beim Hamburger Kunstverein, FW
07 aug, Informationsdienst KUNST Florian Waldvogel, FW
10 aug, Süddeutsche Zeitung Catrin Lorch, Diese Konzepte funkeln, SA/AK

11 aug, Metropolis M Florian Waldvogel naar Hamburg, FW
15 aug, De Tijd Ron Kaal, Gezocht: museumdirecteur, NS
16 aug, FD Geld André de Vos, VOOR DE KUNST met behoud van vermogen, ALG
18 aug, AD Rotterdam's Dagblad div. ed. Waldvogel weg bij Witte de With, FW
18 aug, Metro Waldvogel weg bij Witte de With, FW
19 aug, stylmag online Le Démon Répétitif, SA
21 aug, NRC Next De Wereld van Witte de With, WH/ALG
21 aug, Informationsdienst KUNST Nr. 409, LG/VB
29 aug, Leeuwarder Courant ed. Zuid André Keikers, Het gecon-centreerde oog, ALG
31 aug, Antilliaanse Nieuwsbrief Gezamenlijke uitgave culturele postzegels Nederland Aruba en Nederlandse Antillen, ALG
31 aug, Focus Annette Kelm, AK aug, CASE Gallerie e musei, ALG

September
11 sep, AD Rotterdam's Dagblad Dijlan van Vlimmeren, Jong, fris en onbevangen, ALG/WH
11 sep, Gazet van Antwerpen Frank Heirman, Een beeld van een plein, ALG
13 sep, Elsevier Remko Nods, Mecanes spelen, ALG
17 sep, AD Rotterdam's Dagblad Cultuur profiteert mee van extra-tjes, ALG
18 sep, De Tijd TP, Eerste Brussels Biennial recycleert modernisme, BB
20 sep, Vrij Nederland Kim Bos, Duister, SHK
25 sep, www.art.de Regine Ehleiter, DIE FÜNF TIPP'S DER WOCH'E, München: Liam Gillick, NS/LG/VB
26 sep, NRC Handelsblad Ron Rijghard, Minister Plasterk: ‘Een creatief en vernieuwend tweetaal’, ALG
30 sep, Living Nienke Anema, Cultureel Hotspot Rotterdam, ALG
30 sep, OVB online Freia Oliv, Mit Deutschland arbeiten, NS
sept/okt, Gonzo Brussels Biennial, BB
sept/oct, Art Papers Sam Steverlyncx, Saādane Afif – Rotterdam, SA

Oktober
01 okt, NRC Handelsblad Lucette ter Borg, Strompelende gitarist als tantaluskwelling, WH/SHK

02 okt, Metro In debat over de rol van de kunstenaar, RD
02 okt, de Volkskrant Rob Gollin en Rutger Pontzen, Iedereen directeur, ALG
03 okt, de Volkskrant Christophe van Gerrewey, PVJK
04 okt, NRC Handelsblad Folkert Jensma, De stelling van Wim Pijbes: die schedel appelleert aan iedereen, ALG
07 okt, de Volkskrant Banen Rob Gollin en Rutger Pontzen, Job-hoppers zijn de nieuwe gezichten in de musea, ALG
09 okt, de Appel Dubbele winst voor Christophe van Gerrewey in de Prijs voor de Jonge Kunstkritiek, PVJK
29 aug, Leeuwarder Courant Christophe van Gerrewey, De toekomst is die berg, PVJK
31 aug, Antilliaanse Nieuwsbrief Van Gerrewey wint nieuwe prijzen

Jonge Kunstkritiek, PVJK
10 okt, de Journalist, PVJK
10 okt, trendbeheer Prijs voor de Jonge Kunstkritiek 2008, PVJK
12 okt, De Standaard Van Gerrewey laureaat ‘Jonge Kunstkritiek’, PVJK
13 okt, Metropolis M Een bokaal vol zuur De Prijs voor de Jonge Kunstkritiek, PVJK
20 okt, Metro Hunt: van simpele polaroid tot optreden, WH
21 okt, de Volkskrant Paul Depondt, Immense biënnale, hoge ambities, VB
21 okt, De Tijd Marc Holthof, Mini-expo’s slaan brug in Brussel, BB
30 okt, Asia Art Archive Rotterdam Dialogues: The Critics, RD
30 okt, Asia Art Archive Sung Hwan Kim Solo Exhibition, SHK
31 okt, Kunstbeeld Christine Vuegen, Het debuut van de Brussels Biennial, BB
31 okt, Kunstbeeld Paul Kokke, Prix de Rome 200 jaar, PdR

November
01 nov, Ctrl+Pdf CTRL+P At The Rotterdam Dialogues: The Critics, RD
01 nov, Ctrl+P Marian Pastor Roces, Term: Mehrwert, RD
07 nov, NRC Handelsblad Ian Wallace, IW
08 nov, http://listenandbeheard.net Ian Wallace, A Literature of Images, IW
13 nov, Informationsdienst KUNST Nr. 415, Nicolaus Schafhausen: Der deutsche Biennale-Pavillon wird bescheidener ausfallen, NS/VB/LG

14 nov, www.sueddeutsche.de Holger Liebs, Gepinkelt wird bei den Briten, LG/VB
15 nov, Het Financieele Dagblad Mischa Andriessen, En de verhalen erachter, IW
18 nov, Frankfurter Allgemeine Zeitung Swantje Karich, Wer kann das bezahlen?, VB
26 nov, De Faam Marina Meijers, Op de bank bij..., ALG
30 nov, Tableau Peter Wouters, Brussel, Tekens en Symbolen, BB
30 nov, Vastgoedmarkt Erik Wiegerinck, Ondanks krediet-crisis aantrekkelijk beleggen in Vastgoed Cultuurfonds, ALG
nov, Luxor Magazine Peter Ouwekerk, De favorieten van Carrie, ALG
nov/dec, Kunstforum Cornelia Gockel, Liam Gillick, LG

December
02 dec, Hamburger Abendblatt Kunstverein Florian Waldvogel ist ab Januar der neue Chef – “Ich möchte das Haus zur Stadt öffnen”, FW
09 dec, De Morgen Sarah Theerlyncx, Brussel Biennial lokt maar negen-duizend bezoekers, BB
09 dec, NRC Handelsblad Janneke Wesseling, Denken over begrippen als ‘afbeelding’ en ‘kunst’, IW
10 dec, de Volkskrant Shortlist Prix de Rome bekend, PdR
14 dec, www.knack.be Luk Lambrecht, Ian Wallace: werk over de actuele betekenis van de kunst, IW
23 dec, www.art-magazin.de Barbara Hein, Die besten Ausstel-lungstitel 2008, GM
24 dec, Maasstad City Zuid Optredens in de studentenkamer, ALG
31 dec, IM Identity Matters Ruth van Beek, kummer S herrman S b.a.s, KSH
31 dec, P/F Magazine voor Fotografie en Imaging Pim Milo, Paris Photo 2008, CS
dec,jan, Metropolis M Els Fiers, Brussels Biennial 1, BB
dec/jan, Metropolis M Keren Cytter The seven most exciting hours of Mr. Trier’s life in twenty-four chap-ters, KC

P.47

FINANCIËEL

OVERZICHT

P.48

EXPLOITATIE ACTIVITEITEN

KOSTEN	<u>NAGEKOMEN/ALGEMEEN</u>	<u>LIAM GILLICK</u>	<u>MANON DE BOER</u>	<u>CLAIRE FONTAINE</u>	<u>GARETH MOORE</u>	<u>GEOFFREY FARMER</u>	<u>KEREN CYTTER</u>
Vorbereidingskosten	2.139	5.158	108	1.450	440	4.521	459
Honoraria	-464	8.069	176	1.292	-	3.060	176
Reis/verblijf genodigden	3.111	5.107	843	1.141	1.328	3.986	419
Representatie	225	3.383	1.363	804	455	2.295	539
Verzekeringen	-	3.750	-	-	-	-	17
Transportkosten	10.428	125	-	-	3.771	3.163	-
Materialen	462	49.211	229	1.071	1.801	11.910	2.235
Schade kunstvoorwerpen	-	-	-	-	-	-	-
Advertentie/affiche/uitnodiging	-500	6.315	3.183	5.679	1.814	1.814	-
Catalogus	88.114	-	8.428	-	2.993	17.020	17.187
Inkoop diverse	-	-	-	-	-	-	-
Overige publiciteit	15	4.017	1.214	2.301	3.287	4.030	1.668
Educatie	176	-	-	-	-	-	-
Door te berekenen projecten	-	1.825	-	-	-	-	-
Overige projectkosten	1.262	-	-	-	-	416	-
Specificaties in 2009	-	-	-	-	-	-	-
	<u>104.968</u>	<u>87.415</u>	<u>15.544</u>	<u>13.739</u>	<u>15.889</u>	<u>52.214</u>	<u>22.699</u>
OPBRENGSTEN							
Recettes	-	789	2.888	1.402	2.296	-	1.286
Verkopen	12.578	-	434	-	-	375	36
Overheden/fondsen	91.576	21.277	-	-	2.758	13.513	-
Co-producenten	13.585	16.000	-	2.000	-	2.000	7.500
Doorberekende kosten	1.761	4.943	-	-	-	-	-
	<u>119.498</u>	<u>43.008</u>	<u>3.322</u>	<u>3.402</u>	<u>5.054</u>	<u>15.888</u>	<u>8.821</u>
EXPLOITATIESALDO	<u>-14.531</u>	<u>44.407</u>	<u>12.222</u>	<u>10.336</u>	<u>10.835</u>	<u>36.326</u>	<u>13.878</u>

P.49

	<u>ANNETTE KELM</u>	<u>SAADANE AFIF</u>	<u>BRUSSELS BIENNIAL</u>	<u>WILLIAM HUNT/SUNG HWAN KIM</u>	<u>IAN WALLACE</u>	<u>CORNERSTONES</u>	<u>SPEAK OUT</u>	<u>PRIJS JKK</u>	<u>TOTAAL</u>
	118	2.692	6.984	1.176	-	2.881	463	-	28.588
	2.626	5.514	7.970	9.416	-	11.648	4.321	150	53.955
	1.660	3.813	3.782	4.040	-	9.691	2.572	310	41.802
	992	2.504	1.692	4.428	-	2.501	1.942	2.120	25.698
	938	200	-	-	-	-	-	-	4.905
	628	3.624	519	3.249	-	130	-	-	25.636
	6.486	6.237	2.245	9.741	-	956	1.478	310	94.370
	122	900	-	-	-	-	-	-	1.022
	3.311	3.311	-	2.260	-	7.276	3.892	164	38.519
	-	-	-	8.707	-	-	7.272	-	149.721
	-	60	-	-	-	11	-	-	71
	2.250	7.813	805	7.732	-	6.726	9.481	-	51.339
	-	-	-	-	-	-	-	-	176
	-	-	-	-	-	-	52	-	1.877
	-	-	3.180	79	-	52	-	-	4.989
	-	-	-	-	30.000	-	-	-	30.000
	<u>19.131</u>	<u>36.668</u>	<u>27.176</u>	<u>50.828</u>	<u>30.000</u>	<u>41.872</u>	<u>31.473</u>	<u>3.054</u>	<u>552.669</u>
	2.329	-	-	5.823	2.290	-	-	-	19.103
	-	47	-	1.477	-	-	-	-	14.947
	4.000	-	-	29.676	-	-	14.000	-	176.799
	-	2.000	37.803	-	-	-	-	-	80.887
	-	-	-	-	-	-	231	-	6.935
	<u>6.329</u>	<u>2.047</u>	<u>37.803</u>	<u>36.976</u>	<u>2.290</u>	<u>-</u>	<u>14.231</u>	<u>-</u>	<u>298.671</u>
	<u>12.803</u>	<u>34.620</u>	<u>-10.698</u>	<u>13.852</u>	<u>27.710</u>	<u>41.872</u>	<u>17.242</u>	<u>3.054</u>	<u>253.998</u>

P.50

**REKENING BATEN
EN LASTEN**

BATEN	WERKELIJK 2008	BEGROTING 2008	WERKELIJK 2007
Opbrengsten			
Directe opbrengsten	298.671	185.000	599.704
Indirecte opbrengsten	91.027	75.000	89.683
	389.698	260.000	689.387
Bijdragen			
Subsidie Gemeente Rotterdam	401.000	403.176	395.000
Rijksbijdrage Beeldende Kunst	337.200	328.000	337.200
Kunstenplan Bijdrage O.C.&W.	283.951	265.346	275.757
Donaties	20.713	50.000	720
	1.042.864	1.046.522	1.008.677
TOTALE BATEN	1.432.562	1.306.522	1.698.064
LASTEN			
Lonen en salarissen	465.745	411.000	441.282
Sociale lasten	77.233	64.500	72.266
Pensioenlasten	20.285	37.500	20.950
Diverse personeelskosten	13.010	18.049	5.426
Doorberekende loonkosten	-25.903	-	-
	550.370	531.049	539.924
Kosten van activiteiten	552.669	493.473	816.022
Overige bedrijfslasten			
Huisvestingskosten	132.205	130.000	136.370
Kantoorkosten	97.541	55.000	67.901
Publ./alg.reis-verbl./repres.kosten	28.308	30.000	33.964
Afschrijving op materiële vaste activa	18.353	25.000	18.531
Diversen	43.817	30.000	51.905
	320.224	270.000	308.671
TOTALE LASTEN	1.423.263	1.294.522	1.664.617
Rentebaten	267	0	96
Rentelasten	-9.364	-12.000	-10.063
Financiële baten en lasten	-9.097	-12.000	-9.967
EXPLOITATIESALDO	202	0	23.480

P.51

PERSONEEL

FUNCTIE	FTE	ALG.BEHEER	PAND BEHEER	PROJECTEN	PUBLICATIES	COMMUNICATIE/PUBLICITEIT	EDUCATIE	INTERNET	DOORREKENEN
Directeur	1,00	0,20		0,50	0,10	0,20			
Adj. directeur	1,00	0,20	0,30	0,50					
Curator	1,00			0,70	0,20	0,10			
Curator	1,00			0,70	0,20	0,10			
Ass. curator	1,00			0,20					0,80
Ass. curator	1,00			0,30	0,30	0,40			
Prod./com.	0,80			0,20	0,30			0,30	
Educatie	0,80						0,80		
Tech./real./beheer	1,00		0,20	0,80					
Tech./real./beheer	0,60		0,20	0,40					
Com./p.a.	1,00			0,25		0,25			0,50
Communicatie	0,50			0,50					
Secretariaat	0,60			0,45	0,15				
Secretariaat	0,60			0,45	0,15				
Secr./balie	0,40			0,40					
Balie	0,60			0,60					
Balie	0,60			0,60					
TOTAAL	13,30	0,40	0,70	6,85	1,10	1,85	0,8	0,30	1,30

Totaal 13,3 fte's waarvan 1,3 fte's worden doorberekend

aan Biennale Venetië Duitsland (IFA) en Comité van Roosendaal

P.52

ORGANISATIE

De tentoonstelling van Witte de With in 2008

De tentoonstelling van Witte de With in 2008

De tentoonstelling van Witte de With in 2008

Witte de With is een stichting die in januari 1990 werd geïnitieerd door de Rotterdamse Kunststichting. Witte de With wordt ondersteund door de Gemeente Rotterdam en het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Vanaf de oprich-ting van Witte de With in januari 1990 tot en met december 1995 werd Witte de With geleid door Chris Dercon. Van januari 1996 tot en met december 2001 was Bartomeu Mari directeur van Witte de With. Vanaf januari 2002 tot mei 2004 was Catherine David directeur. Hans Maarten van den Brink was van mei 2004 tot april 2006 waarnemend directeur. Sinds januari 2006 is Nicolaus Schafhausen directeur. Paul van Gennip is adjunct directeur.

De tentoonstelling van Witte de With in 2008

Staf 2008
directeur: Nicolaus Schafhausen
adjunct directeur: Paul van Gennip
curatoren: Renske Janssen, Florian Waldvogel
assistent curatoren: Zoë Gray, Sophie von Olfers (tot feb)
publicaties: Monika Szewczyk
internet & project coördinatie: Ariadne Urlus
educatie curator: Belinda Hak
project assistent Duitse Paviljoen: Eva Huttenlauch
communicatie: Katayoun Arian (vanaf okt), Zoë Gray, Nathalie Hartjes (tot sep)
secretariaat: Angélique Barendregt, Gerda Brust, Anna Schöning (vanaf 16 mrt)
stagiairs 2008: Martijn van Dijk, Kirsten de Graaf, Sammie Oostrum, Karin Schipper, Oliver Martinez
Kandt, Louise van Straaten, Annemarie Timmermans, Esra Yalçiner
receptie: Erwin Nederhoff, Erik Visser
technische dienst: Gé Beckman, Line Kramer

Externe medewerkers
administratie: Frank van Balen, Meta de Mol- van Otterloo
fotografie: Bob Goedewaagen
grafisch ontwerp: Kummer & Herrman, Utrecht
installatie tentoonstellingen: Ties Ten Bosch, Carlo van Driel, Olivier Maarschalk, Chris van Mulligen, Hans Tutert
zakelijk advies: Chris de Jong

projectassistentie: John Colen-brander, Katinka van Gorkum, Hedwig Homoet, Karin Schipper, Niloufar Siassi, Giulia Tiddens, Ruben van de Velde , Bieke Versloot, Weronika Zielinska
romleiders: Kirsten de Graaf, Kim Helbers, Sammie Oostrum, Anna Schöning, Guido van Weenen

Bestuur
Het bestuur van Witte de With bestaat uit: Joost Schrijnen (voorzitter), Stef Fleischeuer (penning-meester), Bart de Baere, Jack Bakker, Claire Beke, Liesbeth Bik, Yao-Hua Tan

De tentoonstelling van Witte de With in 2008

Artistieke adviesraad
Met ingang van 2006 is er een artistieke adviesraad ingesteld. Leden zijn David Adjaye, Angela Bulloch, Liam Gillick, Nikolaus Hirsch, Joep van Lieshout, Sarah Morris en Melvin Moti

Patrons
In 2008 zijn de eerste stappen gezet om een kring van particuliere en zakelijke investeerders aan te trekken. De kaders van het Patrons-programma zijn opgesteld en de eerste deelnemers hebben zich inmiddels gecommitteerd. Deelnemers van het programma hebben zich inmiddels gecontacteerd. Deelnemers van het programma hebben zich in contact met de directeur en hebben daarnaast recht op diverse privileges. Patrons van Witte de With bouwen aan een bijzondere relatie met het instituut. In een individueel gesprek met de directeur wordt onderzocht hoe persoonlijke interesses van een Patron, particulier of zakelijk, concreet gestalte kunnen krijgen. Zo kan een Patron investeren in specifieke programmaonderdelen en bijvoorbeeld bijdragen aan de realisatie van Witte de Withs innovatieve educatieve projecten, of een titel van WDW Uitgevers. Witte de With biedt haar Patrons de service hun deelname notarieel te laten registreren bij Nauta Dutilh, zodat zij in aanmerking kunnen komen voor fiscaal voordeel. Particuleren zijn Patron van Witte de With met een jaarlijkse bijdrage van minimaal €5000,-. Voor ondernemingen geldt een minimale jaarlijkse bijdrage van €7500,-. De hoogte van deze bedragen zal in 2009 worden geëvalueerd en op basis van de

daadwerkelijke behoeften en mogelijkheden aangepast. De steun van Patrons is voor Witte de With echter duidelijk meer dan een financiële ondersteuning. Patrons bieden Witte de With niet alleen de noodzakelijke morele ondersteuning, maar verbinden ons instituut tevens met zijn achterban én plaatsen ons in een netwerk van particuliere en zakelijke investeerders, dat niet per definitie toegankelijk is op andere manieren. De samenwerking tussen onafhankelijke publieke instellingen, het bedrijfsleven en particuliere investeerders is van groot belang om het maatschappelijk draagvlak voor de kunsten te vergroten en de culturele ontwikkeling te bestendigen.

De tentoonstelling van Witte de With in 2008

Huis voor Visuele Cultuur
Witte de With heeft onder het directoraat van Nicolaus Schafhausen grootse maar ook noodzakelijke ambities voor de toekomst. Met 20 jaar ervaring en een indrukwekkende staat van dienst, met meer dan 120 internationale tentoonstellingen waaraan meer dan 300 kunstenaars deelnamen, wil Witte de With een breder publiek deelgenoot maken van de eigenzinnige rijkdom van de hedendaagse kunst en interdisciplinaire ontmoetingen stimuleren. Tegelijkertijd heeft de visie intrede gedaan, dat stilstand achteruitgang is: het pand en de publieksfuncties die het herbergt voldoen niet meer aan de eisen die aan een professioneel kunst-instituut worden gesteld. Witte de With ontwikkelde in 2008 (vanaf 2007) achter de schermen diverse scenario’s die van ons centrum een nieuw “Huis voor Visuele Cultuur” (werktitel) moeten maken, meer dan ooit tevoren een cultureel middelpunt van de stad Rotterdam en de omliggende regio’s. Plannen – die in 2008 in dialoog met medebewoner TENT. CBK werden ontwikkeld – hebben betrekking op het pand en de locatie zelf, maar ook op mogelijke allianties met andere instituten en partijen, andere disciplines en de uitbreiding van de publieke functies. In 2008 heeft Witte de With haar gesprekken uitgebreid met de verschillende stedelijke diensten en startte zij aan het ontwikkelings-traject van het gebouw in samen-

werking met stedenbouwkundig adviesbureau Concire, dat onlangs (begin 2009) haar visie op de mogelijke toekomst van het gebouw aan het bestuur presenteerde¹. Het ontwikkelingstraject werd mogelijk gemaakt door de financiële ondersteuning van de gemeente Rotterdam, Stichting Bevordering van Volkskracht, OVG, en de beide instellingen Witte de With en TENT.. Verdere ontwikkelingen en realisatie zullen parallel aan de plannen voor de periode 2009 – 2012 plaatsvinden, steeds ook in dialoog met het stadsbestuur.

De tentoonstelling van Witte de With in 2008

P.53

EXTRA CURRICULUM

De tentoonstelling van Witte de With in 2008

De tentoonstelling van Witte de With in 2008

De tentoonstelling van Witte de With in 2008

Paul van Gennip is lid van de raad van toezicht van De Vleeshal, centrum beeldende kunst Middelburg.

De tentoonstelling van Witte de With in 2008

Zoë Gray is de Rotterdamse correspondent van het *Contemporary Magazine* en leverde bijdragen aan *Metropolis M*. In 2008 nam zij deel aan de IKT curatorial conference in Montreal.

De tentoonstelling van Witte de With in 2008

Belinda Hak studeerde Kunst- en Cultuur-management aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. Daarnaast was zij een aantal maal extern deskundige bij de eindexamens van de opleiding docent Beeldende Kunst en Vormgeving aan de Willem de Kooning Academie Rotterdam.

De tentoonstelling van Witte de With in 2008

Nathalie Hartjes werkte in 2008 aan het project *Talk of the Town* van het Domein voor de Kunstkritiek. Zij was als freelance journalist verbonden aan Den Haag Centraal, en schrijft sinds september voor Kunstbeeld. In februari 2008 verscheen de kunstenaars-publicatie *Pataphor* van Hidde van Schie, waarvoor zij de tekst *The Void* schreef. Sinds september 2008 is zij coördinator van het Comité van Roosendaal. In 2009 blijft zij verbonden aan Witte de With als coördinator van het Vrienden- en Patronsprogramma.

De tentoonstelling van Witte de With in 2008

Eva Huttenlauch werkte in 2008 als curator voor de Duitse Academie in Rome. Ze was Duitse correspondentte voor de Achim Moeller galerie en het Lionel Feininger Archief, New York. Zij werkt als projectmanager aan de voorbereiding van de tentoonstelling van Liam Gillick in het Duitse paviljoen van de Biënnale van Venetië 2009.

De tentoonstelling van Witte de With in 2008

Renske Janssen gaf verschillende lezingen in binnen- en buitenland. Zij was gast-docent aan het Piet Zwart Instituut, Rotterdam, en gastbegeleider aan het kunstenaarsinstituut De Ateliers in Amsterdam, waarvoor zij tevens de tentoonstelling met catalogus *Offspring* samenstelde, i.s.m. de studenten. Werkte samen met Germaine Kruij aan een filmproductie en presentatie in opdracht van Kunstverein für die Rheinlande und

Westfalen Düsseldorf (te verwachten in 2009).

De tentoonstelling van Witte de With in 2008

Nicolaus Schafhausen is sinds 2008 lid van de adviescommissie internationaal van de Mondri-aan Stichting, Amsterdam, en van de Independent Curators International (ICI), New York. Daarnaast is hij lid van het management comité van de Ursula Blickle Foundation, Kraichtal. In 2007 was hij één van de initiatiefnemers van het in 2008 officieel opgerichte Comité van Roosendaal, een netwerk waarin kunstinstellingen uit de grensgebieden van Nederland, Duitsland en Vlaanderen zich hebben verenigd. Hij was samen met Florian Waldvogel curator van de tentoonstelling *Simon Denny/Alexandra Bircken* voor de Blickle Foundation, Kraichtal, Duitsland (sept), en de *Brussels Biennial 1* (okt 2008 – jan 2009). Nicolaus Schafhausen is curator van het Duitse paviljoen van de Biënnale van Venetië in 2007 en 2009, en werkt in 2008 aan de voorbereiding van de tentoonstelling van Liam Gillick in het Duitse paviljoen in 2009.

De tentoonstelling van Witte de With in 2008

Monika Szewczyk is docent aan het Piet Zwart Instituut, Rotterdam. Zij publiceerde in 2008 essays voor een monografie over de Canadese kunstenaar Tom Lee, gepubliceerd door Presentation House Gallery, Vancouver, en de catalogus van de groepstentoonstelling ‘Exponential Future’, georganiseerd door The Morris and Helen Belkin Gallery, Vancouver. Zij is redacteur van *A Prior Magazine*, Gent, en was betrokken bij de organisatie van *The New York Conversations*, die plaatsvonden in New York en Brussel.

De tentoonstelling van Witte de With in 2008

Ariadne Urlus is interim coördinator van showroom MAMA, Rotterdam, en is lid van het bestuur van Stichting ROOM, Rotterdam.

De tentoonstelling van Witte de With in 2008

Florian Waldvogel gaf lezingen aan de Universiteit van Amsterdam (Studium Generale), de Rietveld Academie (Amsterdam); Kunstverein Harburg; Noroom Galerie en Causanus Foundation in Hamburg; Neuer Berliner Kunstverein; Zentrum für Kunst und Medientechnologie, Karlsruhe; en Internationale

^[1] ConCIRE, Street of the Art, jan 2009

P.54

WITTE DE WITH DANKT

Witte de With dankt de volgende personen en organisaties voor hun bijdrage aan de realisatie van de tentoonstelling *Witte de With dankt*:

Van Abbemuseum (Eindhoven), Saādane Afif, Air de Paris (Parijs), Aircraft End-of-Life Solutions (Delft), Olof Alexandersson, Jennifer Allen, de Appel (Amsterdam), Karin Arink, Artez (Arnhem), Atelier Bernau Carvalho (Den Haag), Atelier Sjoerd Didden (Rotterdam), Michael Audain, Rachida Azough, Stichting B.A.D. (Rotterdam), Bart De Baere, BAK Basis Actuele Kunst (Utrecht), George Baker, Maria Barnas, Umeu Bartelds, BARTstore (Rotterdam), Daniel Baumann, Hestia Bavelaar, Devrim Bayar, Andrew Berardini, Rogier van den Berg, Jesse Birch, Alexandra Bircken, Karla Black, Ursula Blickle, Ina Blom, Nina Boas, Manon de Boer, Nicole de Boer, Achille Bonito Oliva, Dominic van den Boogerd, Raymond van den Boogaard, Ties ten Bosch, Toby Boundy, Martijn Boven, Lex ter Braak, British Council (Londen), Karl van den Broeck, Isabelle Brombach, Inge de Bruin-Heijn, Brussels Biennale, Ellen de Bruijne Projects (Amsterdam), Marc Bijl, Canadese Ambassade (Den Haag), Canada Council, Foreign Affairs and International Trade Canada, Luis Cârçamo-Hue-chanté, Vincent Cardinaal, Catriona Jeffries Gallery (Vancouver), CBK (Rotterdam), Marie Celeste, Claire Fontaine, Laurie Cluitmans, Henry Coleman, Matthew Collings, Ingrid Commandeur, Concire (Rotterdam), Tim Connell, (Le) Corbusier, Sister Corita, Corvi Mora (Londen), Kit Craig, Douglas Crimp, Elena Crippa, CULTURESFRANCE – Ministère des Affaires étrangères (Parijs), Keren Cytter, Kaveh Dabiri, Cathelijne Dapiran, Thierry Davila, Michelle Deignan, Edith Dekyndt, Ann Demeester, Simon Denny, Chris Dercon, Vanessa Desclaux, Deutsche Bank Stiftung (Frankfurt am Main), Bernard Dewulf, Diedrich Diederichsen, Dienst Kunst en Cultuur (Rotterdam), Mariëtte Dölle, DPS/DE PLAYER (Rotterdam), Van Driel Montage BV (Meerkerk), Barry van Druten, Sabine DuMont Schütt, Edo Dijksterhuis, Richard Dyer, Magnus Edensvard, Dominic Eichler, Paul Elliman, Annemiek Enbers, Renske Engel, Marius Engh, Charles Esche, Chris Evans, Romilly Eveleigh, Extra City (Antwerpen), Geoffrey Farmer, Peter Fongler, Daphne Foet, Fonds BKVB (Den Haag), Rebecca Fortey, Anselm Franke, Frankfurter Kunstverein, Raymond Frenken,

Michael Fried, Helen Frik, Christophe Van Gerrewey, Adam Gillam, Liam Gillick, Bob Goedewaagen, Goethe Instituut (Rotterdam), Gonzo (circus), Simon Goodwin, Moosje Goosen, Katinka van Gorkum, Kirsten de Graaf, Isabelle Graw, Galerie Greta Meert, Brussel, Tim Griffin, Dan Griffiths, Bart van Groenendaal, Melissa Gronlund, Tatjana Günthner, Roger Hanlon, Hans den Hartog Jager, Hauser & Wirth (Londen/ Zürich), De Havenloods, Henry Moore Foundation (Londen), Nikkie Herberigs, Maria Hlavajova, Carol Hol, Will Holder, Faye Holdert, Hedwig Homoet, William Hunt, Lida Iburg, Institut für Auslandsbeziehungen e.V. (Stuttgart), Institut Français des Pay-Bas (Amsterdam), International Film Festival Rotterdam, JAM (Budel), Mike Janssen, Catriona Jeffries, Joan Jonas, Joris de Jong, Karin de Jong, Winny de Jong, Paul Kajander, Stefan Kalmar, Galerie Casey Kaplan (New York), Eva Karcher, Miriam Kathrein, David Keating, Annette Kelm, Robert Keziere, Sung Hwan Kim, Ralph Kits, Heidi Klei, Koen Kleijn, Knack, Johann Koenig (Berlijn) Persoon, dan bij de k, galerie dan bij de J), Walter Koenig, Kasper Koenig , Nick Koning, Kortmann Art Packers & Shippers BV (Schiphol Airport), Kosmopolis (Rotterdam), Rineke Kraaij, Joris Kritis, Mijke Kromdijk, Achim Kukulies, Kummer & Herrman (Utrecht) Kunsthalle Zürich, Kunstverein München, Kunstverein für die Rheinlande und Westfalen (Düsseldorf), Donatd Kuspit, Pieter Kuster, KW Institute for Contemporary Art (Berlijn), Lars Bang Larsen, Linda Lenssen, Judith Leijdekkers, Liane van der Linden, Bart Lodewijks, Dirk von Lowtzow, Ove Lucas, Ludwig Museum (Keulen), Sven Lütticken, Femke Lutgerink, Anna Luyten, Olivier Maarschalk, Caoimhin Mac Giollaleith, Chus Martínez, Oliver Martínez-Kandt, Galerie Mehdi Chouakri (Berlijn), Caroline Merlo, Olaf Metzel, Galerie Meyer Kainer (Wenen), Danijela Micanovic, Galerie Michel Rein (Parijs), Trevor Mills, MIT Press, Dominic Molon, Mondriaan Stichting (Amsterdam), Gareth Moore, Maureen Mooren, Morris and Helen Belkin Art Gallery (Vancouver), Sarah Morris, Galerie Jan Mot (Brussel), Vanessa Joan Müller, familie Muñoz-Urlus, MuHKA (Antwerpen), Museum of Contemporary Art

(Chicago), Sina Najafi, Max Nestor, Kate Newby, NRC Cultureel Supplement, Ho Tzu Nyen, Sophie von Olfers, Annemiek Olthuijs, Willem Oorebeek, Arjen Oosterman, Sammie Oostrum, Sally O'Reilly, Peter Osborne, Jurgen Ots, Ministerie van OCW, Pact op Zuid (Rotterdam), Susanne Pfeffer, Shailoh Phillips, Piet Zwart Instituut (Rotterdam), Marvin Piqué, Falke Pisano, Rik van der Pluym, Hugo van de Poel, Chantal Pontbriand, Galerie Eva Presenhuber (Zürich), Dirk Püttau, Patrica Pulles, Judy Radul, Tina Rahimy, Jacques Rancière, Mark Rappolt, Mike Redman, Bob Rennie, Revolver Magazine, Rozemarijn Rischen, Dieter Roelstraete, Suely Rolnik, Hillel Roman, Hessel de Ronde, Esperanza Rosales, RRC (Rotterdam), Beatrix Ruf, Ewoud van Rijn, Caroline Schafer, Lilirose Schafer, Margriet Schavemaker, Esther Schipper (Berlijn), Karin Schipper, Suzanne Schmidt, Edgar Schmitz, Caroline Schneider, Grett Schneider, Nikolaus G. Schneider, Georg Schöllhammer, Dorine Schreurs, Hendrik Schwantes, Dikkie Scipio, September in Rotterdam, Simon Sheikh, Niloufar Siassi, Judy Freya Sibayan, Kaja Silverman, Marnie Slater, Otto Snoek, SNS Reaal Fonds (Utrecht), Spike Magazine, Stanley Thomas Johnson Foundation (Bern), Sternberg Press (New York/Berlijn), Sam Steverlyncck, Stefan Altenburger Photography (Zürich), Stichting Bevordering van Volkskracht (Rotterdam), Stiftung Art Progressive (Zürich), Nick Stillman, Richard Streitmatter-Tran, Jordan Strom, Studium Generale (Rotterdam), STUK Kunstencentrum (Leuven), Surface (Frankfurt/Berlijn), Tomas Svab, Galerie Micheline Szwajcer (Antwerpen), Taller popular de Serigrafia, Pelin Tan, Steven van Teeseling, TENT. (Rotetrdam), Siebe Thissen, Giulia Tiddens, Suzanne Tiemersma, Annemarie Timmermans, Dorothé van Tits, Pim Top, Trio Behind (Rotterdam), Eric Troncy, Universiteit Utrecht, Ursula Blickle Stiftung (Kraichtal), de Valence (Parijs), Schoonmaakbedrijf Valkenburg, Vancouver Art Gallery, Barbara Vanderlinden, Reinaart Vanhoe, Veenman drukkers (Rotterdam), Kostis Velonis, Mariëlle Verdijk, Pieter Vermeersch, Bieke Versloot, Jan Verwoert, Nicolas Vieillescazes,

Barbara Visser, de Vlaamse Gemeenschap, Iebel Vlieg, Lia Voeten, Volume Magazine, VSBfonds (Utrecht), Mieke van de Voort, Jeronimo Voss, Stelios Votsis, Marlou Vrijsen, Silke Wagner, Ian Wallace, Gino van Weenen, Markus Weisbeck, John C. Welchman, Het Westblaakgebouw (Rotterdam), Festival De Wereld van Witte de With (Rotterdam), Karin de Wilde, Willem de Kooning Academie (Rotterdam), Wilfried van Winden, Camiel van Winkel, Eva Wittocx, Micha Wolinski, Jon Wozzencroft, Franziska Wuertz, Galerie Xavier Hufkens (Brussel), Esra Yalçiner, Aline Yntema, Yvon Lambert (New York/ Parijs), Zaal de Unie (Rotterdam), Lise van Zaalen, Daan Zandbelt, Zandbelt & van den Berg (Rotterdam), Arnisa Zeqo, Weronika Zielinska, Hiske Zomer

Witte de With
Center for Contemporary Art
Witte de Withstraat 50
3012 BR Rotterdam
Nederland
T+31(0)104110144
info@wdw.nl www.wdw.nl
Open di - zon, 11 - 18 uur